

Regeringens proposition

1984/85: 46

om ändringar i narkotikastrafflagen (1968: 64), m. m.;

beslutad den 18 oktober 1984.

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

OLOF PALME

STEN WICKBOM

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas olika lagstiftningsåtgärder i syfte att motverka narkotikamissbruket. Propositionen bygger i huvudsak på förslag från narkotikakommissionen.

När det gäller gränsen för det straffbara området enligt narkotikastrafflagen (1968: 64) intas i propositionen den ståndpunkten att själva konsumtionen av narkotika bör falla utanför det straffbelagda området även i framtiden. Någon ändring i gärningsbeskrivningen för narkotikabrott föreslås därför inte.

Beträffande narkotikabrott som är att anse som ringa föreslås att beteckningen narkotikaförseelse slopas och att straffmaximum för sådant brott höjs till fängelse i sex månader. För normalgraden av narkotikabrott föreslås böter utgå ur straffskalan; straffet för sådant brott blir därmed fängelse i högst tre år. I fråga om varusmuggling som avser narkotika föreslås att straffskalan för normalbrottet och för brott som är att anse som ringa ändras på motsvarande sätt. Vidare föreslås en viss utvidgning ske av kriminaliseringen vid försök och andra s. k. osjälvständiga gärningsformer vid brott enligt narkotikastrafflagen och enligt lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling.

Enligt förslaget får man inom kriminalvården möjlighet att förstöra haschpipor och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika och som påträffats inom en anstalt.

Vidare föreslås att överläkaren vid enhet för missbruksvård som socialstyrelsen bestämmer får ställa som villkor för att ta in någon för vård att patienten underkastar sig vissa undersökningar som kroppsvisitation eller yttlig kroppsbesiktning. Påträffas egendom som inte får innehas, skall den omhändertas och får förstöras. Den föreslagna ordningen kommer till uttryck i en särskild lag om kontroll av berusningsmedel på sjukhus.

I propositionen föreslås också att det i lagen om straff för varusmuggling föreskrivs att tullen har befogenhet att undersöka utlandsresenärers handresgods, såsom resväskor och portföljer, samt handväskor och liknande utan att konkret misstanke om oegentligheter föreligger eller s. k. skärpt tullkontroll har beordrats.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 1985.

Lagförslagen i denna proposition har granskats av lagrådet. Propositionen innehåller därför följande huvuddelar: lagrådsremiss 1984-09-20 om ändringar i narkotikastrafflagen (1968:64), m. m. (s. 9) och lagrådsremiss 1984-09-27 om tullens befogenheter att undersöka innehållet i handresgods, m. m. (s. 39), lagrådets yttrande över remissen 1984-09-20 (s. 47) och över remissen 1984-09-27 (s. 49) samt föredragande statsrådets ställningstaganden till lagrådets yttrande över remissen 1984-09-20 (s. 51) och över remissen 1984-09-27 (s. 53).

Den som vill ta del av samtliga skäl för lagförslagen måste läsa alla delarna.

1 Förslag till

Lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968: 64)

Härigenom föreskrivs att 1, 2 och 4 §§ narkotikastrafflagen (1968: 64) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Den som olovligen

1. överlåter narkotika,
2. framställer narkotika som är avsedd för missbruk,
3. förvärvar narkotika i överlåtelssyfte,
4. anskaffar, bearbetar, förpackar, transporterar, förvarar eller tar annan sådan befattning med narkotika som inte är avsedd för eget bruk,
5. bjuder ut narkotika till försäljning, förvarar eller befordrar vederlag för narkotika, förmedlar kontakter mellan säljare och köpare eller företar någon annan sådan åtgärd, om förfarandet är ägnat att främja narkotikahandel, eller
6. innehar narkotika

döms, om gärningen sker uppsåtligt, för narkotikabrott till böter eller fängelse i högst tre år.

Den som olovligen

1. överlåter narkotika,
2. framställer narkotika som är avsedd för missbruk,
3. förvärvar narkotika i överlåtelssyfte,
4. anskaffar, bearbetar, förpackar, transporterar, förvarar eller tar annan sådan befattning med narkotika som inte är avsedd för eget bruk,
5. bjuder ut narkotika till försäljning, förvarar eller befordrar vederlag för narkotika, förmedlar kontakter mellan säljare och köpare eller företar någon annan sådan åtgärd, om förfarandet är ägnat att främja narkotikahandel, eller
6. innehar narkotika

döms, om gärningen sker uppsåtligt, för narkotikabrott till fängelse i högst tre år.

2 §

Är brott som avses i 1 § att anse som ringa, skall för narkotikaförseelse dömas till böter.

Är brott som avses i 1 § att anse som ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

4 §²

För försök, förberedelse eller stämpling till narkotikabrott eller grovt narkotikabrott döms, om gärningen avser annat än innehav, till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

För försök eller förberedelse till narkotikabrott eller grovt narkotikabrott liksom för stämpling till narkotikabrott, som inte är att anse som ringa, eller till grovt narkotikabrott döms, om gärningen avser annat än innehav, till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

¹ Senaste lydelse 1983: 363.

² Senaste lydelse 1983: 363.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling

Härigenom föreskrivs att 1, 2, 8, 19 och 24 §§ lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Förelagen lydelse

1 §¹

Den som utan att *giva* det tillkänna hos vederbörlig myndighet till riket inför eller från riket utför gods, för vilket tull eller annan allmän avgift skall erläggas till statsverket eller som enligt stadgande i lag eller författning ej må införas eller utföras, *dömes*, om gärningen sker uppsåtligen, för varusmuggling till böter eller fängelse i högst två år. Gäller gärningen narkotika som avses i 8 § narkotikastrafflagen (1968: 64) skall dömas till *böter eller fängelse* i högst tre år.

Den som utan att *ge* det tillkänna hos vederbörlig myndighet till riket inför eller från riket utför gods, för vilket tull eller annan allmän avgift skall erläggas till statsverket eller som enligt stadgande i lag eller författning ej må införas eller utföras, *döms*, om gärningen sker uppsåtligen, för varusmuggling till böter eller fängelse i högst två år. Gäller gärningen narkotika som avses i 8 § narkotikastrafflagen (1968: 64) skall dömas till fängelse i högst tre år.

Första stycket gäller även, när någon genom att lämna oriktig uppgift i tulldeklaration eller medelst annat vilseledande i samband med tullbehandling av gods uppsåtligen föranleder, att tull eller annan allmän avgift undandrages statsverket eller att gods införes eller utföres i strid mot förbud.

2 §²

Är varusmuggling som avses i 1 § första stycket med hänsyn till godsets värde och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, döms till böter, högst ettusen kronor.

Är varusmuggling som avses i 1 § första stycket med hänsyn till godsets värde och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, döms till böter, högst ettusen kronor. *Gäller gärningen narkotika döms till böter eller fängelse i högst sex månader.*

8 §³

För försök till varusmuggling *dömes* till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken. Detsamma gäller förberedelse *eller* stämpling till sådan *smuggling* av narkotika som *ej* är ringa.

För försök till varusmuggling *döms* till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken. Detsamma gäller förberedelse *till varusmuggling avseende narkotika samt stämpling till sådan varusmuggling avseende* narkotika som *inte* är ringa.

¹ Senaste lydelse 1983: 364.

² Senaste lydelse 1980: 1138.

³ Senaste lydelse 1968: 65.

Nuvarande lydelse

Hava flera medverkat till annan i denna lag straffbelagd gärning än varusmuggling som är ringa, gälla bestämmelserna i 23 kap. brottsbalken.

Föreslagen lydelse

Har flera medverkat till en i denna lag straffbelagd gärning tillämpas bestämmelserna i 23 kap. brottsbalken. Beträffande varusmuggling, som är ringa, gäller dock vad som nu har sagts endast om gärningen avser narkotika.

19 §⁴

Förekommer mot någon, som anträffas vid gräns- eller kustort eller ankommer till plats, där förbindelse med utlandet äger rum, anledning att han har på sig gods, som enligt denna lag är underkastat beslag, må för eftersökande av sådant gods tulltjänsteman företaga kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning å honom. Om vederbörande chef för tull-, kust- eller gränsbevakning finner skärpning av tullkontrollen å persontrafiken till eller från utlandet med viss lägenhet eller för viss tidrymd å någon plats oundgängligen nödvändig, må efter bevakningschefens förordnande kroppsvisitation verkställas å envar, som med lägenheten eller under tidrymden till platsen ankommer från eller från platsen avreser till utlandet. Sådant förordnande skall ofördröjligen underställas generaltullstyrelsens prövning men går likväl genast i verkställighet.

För att motverka brott som avses i denna lag får tulltjänstemän även i andra fall än som avses i första stycket undersöka handresgods, såsom resväskor och portföljer, samt handväskor och liknande som medförs av resande vid inresa till eller utresa från riket. Tulltjänstemän som utövar lokal eller regional bevakningsledning beslutar om omfattningen av kontrollen.

Kroppsvisitation, som är av mera väsentlig omfattning, och ytlig kroppsbesiktning skall verkställas inomhus i avskilt rum eller i lämpligt utrymme i fartyg samt, om undersökningsman eller den undersökte begär det och det kan ske utan större omgång, i vittnens närvaro. Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning å kvinna må ej verkställas eller bevittnas av annan än kvinna, läkare eller legitimerad sjuksköterska.

Kroppsvisitation, som är av mera väsentlig omfattning, och ytlig kroppsbesiktning skall verkställas inomhus i avskilt rum eller i lämpligt utrymme i fartyg samt, om undersökningsman eller den undersökte begär det och det kan ske utan större omgång, i vittnens närvaro. Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning av kvinnor får inte verkställas eller bevittnas av annan än kvinna, läkare eller legitimerad sjuksköterska. Detta gäller dock inte en sådan kroppsvisitation som avses i andra stycket.

⁴ Senaste lydelse 1981: 1079.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Förande av protokoll och utfärdande av bevis om företagen kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning erfordras ej med mindre den undersökte begär det eller föremål, som påträffas, tages i beslag.

24 §

I mål rörande brott enligt författningar, vilkas efterlevnad tullverket har att övervaka, må, om ej svårare straff än böter kan följa å brottet, talan föras av befattningshavare vid tullverket som generaltullstyrelsen bestämmer. Sådan befattningshavare må ock såsom åklagare meddela förordnande enligt 21 § första stycket.

I mål rörande brott enligt författningar, vilkas efterlevnad tullverket har att övervaka, må, om ej svårare straff än böter kan följa å brottet *eller om målet rör brott som avses i 2 § andra meningen*, talan föras av befattningshavare vid tullverket som generaltullstyrelsen bestämmer. Sådan befattningshavare må ock såsom åklagare meddela förordnande enligt 21 § första stycket.

Vad nu stadgats skall icke lända till inskränkning i allmän åklagares åtalsrätt i fråga om brott, som nyss sagts.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

3 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt**

Härigenom föreskrivs att 63 § lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*63 §¹

Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel, som påträffas hos eller ankommer till intagen eller medföres av den som skall intagas i kriminalvårdsanstalt, får omhändertagas. Med omhändertagen egendom skall förfaras på sätt föreskrives i 3 § lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.

Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel får omhändertagas,

1. om de påträffas hos en intagen,

2. om en intagen får dem sig till-sända,

3. om de medförs av någon som skall tas in i kriminalvårdsanstalt, eller

4. om de annars påträffas inom anstalt och det inte finns någon känd ägare till dem.

Vad som sägs i första stycket gäller i tillämpliga delar även alkoholhaltiga drycker eller andra be-

styresmannen skall låta förstöra eller försälja den omhändertagna egendomen enligt bestämmelserna

¹ Senaste lydelse 1982: 401.

Nuvarande lydelse

rusningsmedel, som utan att känd ägare finns påträffas inom anstalt.

Bestämmelserna i första och andra styckena får tillämpas även i fråga om injektionsspruta eller kanyl som kan användas för insprutning i människokroppen.

Belopp, som erhållits vid försäljning av omhändertagen egendom, tillfaller kronan.

Pengar, som påträffas hos eller ankommer till en intagen i strid med vad som är särskilt föreskrivet om intagnas rätt att inneha pengar, skall omhändertas, om det inte är uppenbart obilligt. Omhändertagna pengar skall genom styresmannens försorg göras räntebärande men får ej disponeras av den intagne förrän vid anstaltsvårdens slut, om det inte föreligger särskilda skäl.

Föreslagen lydelse

om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.

Bestämmelserna i första och andra styckena tillämpas även i fråga om injektionsspruta eller kanyl som kan användas för insprutning i människokroppen eller i fråga om andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika.

Belopp, som erhållits vid försäljning av omhändertagen egendom, tillfaller staten.

Pengar, som påträffas hos eller ankommer till en intagen i strid med vad som är särskilt föreskrivet om intagnas rätt att inneha pengar, skall omhändertas, om det inte är uppenbart oskäligt. Omhändertagna pengar skall genom styresmannens försorg göras räntebärande men får ej disponeras av den intagne förrän vid anstaltsvårdens slut, om det inte föreligger särskilda skäl.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

4 Förslag till

Lag om kontroll av berusningsmedel på sjukhus

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Denna lag skall, i den mån socialstyrelsen beslutar det, tillämpas vid sådan enhet vid ett sjukhus som är särskilt inriktad på vård för missbruk av beroendeframkallande medel.

2 § Den som är intagen för vård får inte inneha alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel. Han får inte heller inneha injektionssprutor eller kanyler som kan användas för insprutning i människokroppen eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika.

3 § Överläkaren får ställa följande villkor för att ta in någon på sjukhuset för vård för missbruk av beroendeframkallande medel, om det behövs för

att hindra att patienten har tillgång till sådana medel eller föremål som anges i 2 §. De villkor som avses är krav på

1. att patienten underkastar sig kroppsvisitation eller yttlig kroppsbesiktning,

2. att patienten medger undersökning av vad han innehar eller får sig tillsänt.

4 § Sådana berusningsmedel och föremål som anges i 2 § får omhändertas

1. om de påträffas hos en intagen,

2. om en intagen får dem sig tillsända, eller

3. om de påträffas utan att det finns någon känd ägare till dem.

Överläkaren skall låta förstöra eller försälja den omhändertagna egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.

Belopp som erhållits vid försäljningen skall tillfalla staten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1984-09-20

Närvarande: statsråden I. Carlsson, ordförande, och Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Thunborg, Wickbom

Föredragande: statsrådet Wickbom

Lagrådsremiss om ändringar i narkotikastrafflagen (1968: 64), m. m.

1 Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande den 11 november 1982 tillkallade statsrådet I. Carlsson samma dag en kommission med uppdrag att lämna förslag om åtgärder mot narkotikamissbruket. Kommissionen antog namnet narkotikakommissionen.¹

Kommissionen avlämnade i december 1983 promemorian (PM nr 8) Narkotikastrafflagen m. m. Promemorian innehåller bl. a. förslag till ändringar i narkotikastrafflagen (1968: 64, ändrad senast 1983: 363). Promemorian har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna bör fogas som *bilaga 1* till protokollet i detta ärende. En sammanställning av remissyttrandena har upprättats inom justitiedepartementet och finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (dnr 3790-83).

Kommissionen avlämnade i februari 1984 promemorian (PM nr 11) Insatser inom kriminalvården m. m. Promemorian innehåller bl. a. förslag till ändring i lagen (1974: 203, ändrad senast 1984: 395) om kriminalvård i anstalt (KvaL) och andra lagstiftningsåtgärder. Promemorian har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna bör fogas som *bilaga 2* till protokollet i detta ärende. En sammanställning av remissyttrandena såvitt avser kommissionens förslag till lagstiftningsåtgärder har upprättats inom justitiedepartementet och finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (dnr 414-84).

¹ Som ledamöter i kommittén har ingått numera länspolismästaren Hans Holmér, ordförande, förbundsordföranden Jan Nygren och justitierådet Staffan Vängby.

Jag avser att i detta sammanhang ta upp de frågor som kommissionen behandlat i promemorian Narkotikastrafflagen m.m. och vissa av de förslag till lagstiftningsåtgärder som kommissionen har lagt fram i promemorian Insatser inom kriminalvården m.m.

2 Gränsen för det straffbara området

Mitt ställningstagande: Själva konsumtionen av narkotika lämnas även fortsättningsvis utanför det straffbelagda området. Någon ändring i gärningsbeskrivningen för narkotikabrott föreslås därför inte.

Kommissionens ställningstagande: Överensstämmer med mitt (PM 8 s. 4-12).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna ansluter sig till kommissionens ståndpunkt. En del av dem anser emellertid att även själva konsumtionen av narkotika bör kriminaliseras. Som skäl anförs bl.a. att det för att motverka att särskilt ungdomar blir missbrukare är väsentligt att samhället markerar sitt avståndstagande till varje befattning med narkotika för icke-medicinskt bruk.

Skäl för mitt ställningstagande: De ändringar i narkotikastrafflagen som trädde i kraft den 1 juli 1983 (prop. 1982/83: 141, JuU 37, rskr 316, SFS 1983: 363) var tämligen omfattande. Det centrala momentet i reformen var en genomgripande översyn av lagens gärningsformer, främst avsedd att straffbelägga vissa förfaranden som inte föll under den tidigare gärningsbeskrivningen.

Sedan dessa ändringar genomförts är det egentligen bara en fråga rörande gränsen för det straffbara området som har varit föremål för närmare diskussion, nämligen om även själva konsumtionen av narkotika - som alltså nu faller utanför - borde kriminaliseras. I det sammanhanget har det diskuterats även var gränsen mellan innehav och konsumtion skall anses gå.

Frågan om en kriminalisering av konsumtion av narkotika berördes f.ö. också i 1983 års lagstiftningsärendet. Min företrädare uttalade därvid (prop. 1982/83: 141 s. 12) att denna fråga fick anses ha sådan principiell betydelse att den inte lämpligen borde prövas i det då aktuella sammanhanget. Han pekade på att kommissionen skulle komma att ta upp frågan till behandling. Justitiekanslet (majoriteten) erinrade i sitt av riksdagen godkända betänkande (JuU 1982/83: 37 s. 16) om att utskottet år 1982 behandlat ett motionsyrkande om att själva nyttjandet av narkotika borde kriminaliseras och därvid uttalat att det inte fanns anledning att överväga en ordning som innebär att narkotikamissbruk som sådant straffbeläggs (JuU 1981/82: 47).

Utskottet fann i 1983 års ärende inte skäl till annan uppfattning.

Kommissionen har behandlat frågan om gränsen för det straffbara området enligt narkotikastrafflagen och därvid särskilt riktat in sig på om själva konsumtionen bör kriminaliseras. Efter en genomgång av de olika skäl som talar för och mot en kriminalisering förordar kommissionen att missbruket – till skillnad från varje annan befattningsmedel med narkotika – fortfarande lämnas utanför det kriminaliserade området.

Själv vill jag till en början framhålla att det straffbelagda området vid brott enligt narkotikastrafflagen genom de ändringar i lagen som genomfördes år 1983 allmänt sett har fått en tillfredsställande avgränsning. Lagen har också fått en avsevärt klarare struktur än den hade förut. Som min företrädare uttalade i det lagstiftningsärendet (prop. 1982/83: 141 s. 12) utesluter detta emellertid inte att också andra ändringar än de som då gjordes av den straffrättsliga regleringen kan visa sig vara påkallade.

Det har i den allmänna debatten från olika håll gjorts gällande att även själva konsumtionen bör falla inom det kriminaliserade området enligt narkotikastrafflagen. Flera av dem som har yttrat sig över kommissionens förslag har haft denna uppfattning. Som skäl har anförts bl. a. att en kriminalisering av konsumtion krävs för att ge uttryck för att samhället tar avstånd från varje befattningsmedel med narkotika; ett sådant avståndstagande skulle vara påkallat inte minst för att motverka att ungdomar och andra som befinner sig i en risksituation dras in i missbruk. Det har vidare påpekats att missbruk är straffbelagt i vissa jämförbara länder, t. ex. Finland och Norge.

Jag har visserligen förståelse för dessa synpunkter. Enligt min mening har emellertid vid en sammanvägning de skäl som kan anföras mot en kriminalisering av det aktuella slaget större tyngd än de skäl som talar för. Denna mening delas också av en betydande majoritet av remissinstanserna. Vad jag anser talar starkast mot en kriminalisering är att denna skulle, som min företrädare uttalade i lagstiftningsärendet förra året (prop. 1982/83: 141 s. 12), kunna få konsekvenser för narkomanvården som är svåra att överblicka. Vad som underströks vid narkotikastrafflagens tillkomst (prop. 1968: 7 s. 107) om att kontrollorganisationens verksamhet måste utformas så att den inte motverkar utan understöder samhällets ansträngningar att erbjuda vård åt vårdbehövande missbrukare har sålunda enligt min mening fortfarande bärkraft. En kriminalisering som riktar sig mot själva missbruket av narkotika skulle kunna äventyra dessa ansträngningar.

Det finns emellertid – som kommissionen påpekar – också andra skäl som talar mot den ifrågasatta utvidgningen av det straffbara området. Dit hör problem som hänger samman med bevisfrågor, t. ex. gränsen mot den legala konsumtionen av narkotika och brister i de analysmetoder som står till buds. Härtill kan läggas att angrepp som riktar sig mot gärningsmannen själv – t. ex. försök till självmord – enligt vedertagna straffrättsliga principer

normalt inte beläggs med straff. Jag delar vidare kommissionens uppfattning att de som förespråkar en kriminalisering av missbruket överskattar betydelsen av sådana åtgärder och av den lilla straffria zon som här finns.

Några remissinstanser har i det här sammanhanget tagit upp det särskilda problemet med narkotikamissbruk på kriminalvårdsanstalterna. I den delen vill jag peka på vad kriminalvårdsstyrelsen har framhållit, nämligen att varje befattning med narkotika, alltså även konsumtion, är förbjuden för de intagna med stöd av kriminalvårdsstyrelsens vårdcirkulär (se 60 § KVVFS 1984: 1). Överträdelse av förbudet kan enligt 47 § KvaL medföra disciplinär bestraffning. En kriminalisering av konsumtion av narkotika fyller alltså ingen självständig funktion här och skulle även kunna ha olägenheter för de program och andra åtgärder mot missbruk i fängelser som nu utvecklas.

I likhet med kommissionen och de flesta remissinstanserna har jag sålunda kommit fram till att anledning saknas att aktualisera någon ändring i förhållande till det ställningstagande i frågan som riksdagen har gjort senast förra året. Själva konsumtionen av narkotika bör alltså även fortsättningsvis falla utanför det kriminaliserade området.

I rättspraxis har emellertid ibland tvekan uppkommit om hur straffriheten för konsumtion – som inte uttryckligen framgår av lagen – förhåller sig till kriminaliseringen av innehav. Av förarbetena till de ändringar som genomfördes i narkotikastrafflagen förra året (se BRÅ PM 1982: 2 s. 35, 106 med där anförda rättsfall och 116 ff samt prop. 1982/83: 141 s. 24 f) framgår att innehav i rättspraxis i regel har tolkats på samma sätt som begreppet besittning. Det är främst när fråga har varit om besittning i omedelbar anslutning till eget bruk som tvekan har uppkommit i praxis.

Frågan har varit uppe i bl. a. två avgöranden som högsta domstolen meddelade strax efter det att kommissionen lämnade sitt nu aktuella förslag (NJA 1983 s. 887 och 893). Avgörandena har berörts vid remissbehandlingen. Det har bl. a. från ett par håll befarats att den tolkning av begreppet innehav i narkotikastrafflagens mening som högsta domstolen gett uttryck för i de aktuella fallen kan ge upphov till gränsdragningsproblem i praktiken. Jag har svårt att se att några risker för detta skulle föreligga. Om emellertid utvecklingen i rättspraxis skulle ge anledning till det, bör den aktuella gränsdragningsfrågan självfallet tas upp och behovet av lagstiftningsåtgärder övervägas.

3 Gradindelning och straffskalor vid narkotikabrott, m. m.

Mitt förslag: Beteckningen narkotikaförseelse för narkotikabrott som är att anse som ringa slopas. Straffmaximum för sådant brott höjs till fängelse i sex månader. För normalgraden av narkotikabrott utgår böter ur straffskalan. Straffet för sådant brott blir således fängelse i högst tre år. Beträffande varusmuggling som avser narkotika ändras straffskalan för normalbrottet och för brott som är att anse som ringa på motsvarande sätt. Vidare sker en viss utvidgning av kriminaliseringen vid förberedelse och andra s. k. osjälvtändiga gärningsformer enligt narkotikastrafflagen och enligt varusmuggningslagen.

Kommissionens förslag: Överensstämmer med mitt med den skillnaden att enligt kommissionens förslag straffminimum för normalgraden av narkotikabrott och av varusmuggling som avser narkotika sätts till 60 dagsböter (PM 8 s. 13–20). Frågan om straffansvar vid osjälvtändiga gärningsformer tas inte upp av kommissionen.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslagen att slopa beteckningen narkotikaförseelse och att införa fängelse i högst sex månader i straffskalan för narkotikabrott som är att anse som ringa. En majoritet av instanserna ansluter sig också till förslaget att straffminimum för normalgraden av narkotikabrott höjs till 60 dagsböter. Några vill utmönstra böter ur den straffskalan. De flesta av dem som har uttalat sig beträffande kommissionens förslag till ändringar av straffskalorna för varusmuggling som avser narkotika tillstyrker förslaget.

Skäl för mitt förslag:

Narkotikastrafflagen

Straffskalan för narkotikabrott är indelad i tre olika grader. Straffet för normalbrottet är böter eller fängelse i högst tre år (1 §). Brott som är att anse som ringa betecknas som narkotikaförseelse (2 §). Straffskalan för detta brott innehåller enbart böter. För grovt brott, som inte berörs av förslaget, är straffminimum två och maximum tio års fängelse (3 §).

Brottsbeteckningen narkotikaförseelse slopas

Förslaget att slopa den särskilda brottsbeteckningen narkotikaförseelse för narkotikabrott som är att anse som ringa motiverar kommissionen med att det med hänsyn till narkotikabrottslighetens allvarliga art framstår som föga adekvat att beteckna ens den lindrigaste graden som förseelse. Jag ansluter mig till detta synsätt. Som kommissionen anför leder en ändring av brottsrubriceringen visserligen inte i och för sig till några praktiska

fördelar. Det rimmar emellertid illa med den stränga inställningen till narkotikabrottsligheten att använda begreppet förseelse i detta sammanhang, och det kan ge en felaktig föreställning om straffvärdet hos de aktuella gärningarna. Om, som jag strax återkommer till, fängelse förs in i straffskalan för narkotikabrott som är att anse som ringa, ter det sig än mer befogat att utmönstra uttrycket narkotikaförseelse.

Straffmaximum för narkotikabrott som är ringa höjs

Kommissionen anför både praktiska och principiella skäl för att införa fängelse i högst sex månader i straffskalan för narkotikabrott som är att anse som ringa. Enligt kommissionen kan därigenom vissa processuella tvångsmedel användas, och man uppnår en bättre balans i förhållande till straffskalorna för vissa andra brott.

För egen del anser jag att en sådan ändring i enstaka fall kan vara en fördel vid påföljdsbestämningen för vissa särskilda brottsformer som avser små mängder men som ändå har ett relativt högt straffvärde, t. ex. gatulangning och befattning med narkotika i kriminalvårdsanstalt. Detta har också riksåklagaren (RÅ) framhållit i sitt yttrande. Man kan vidare tänka sig att det emellanåt kan vara en fördel att öppna en möjlighet för domstolarna att döma till skyddstillsyn i exempelvis vissa kvalificerade återfallssituationer där enbart ringa brott har begåtts. Enligt min mening kan man i detta sammanhang inte heller bortse från att enligt huvudregeln fängelse måste ingå i straffskalan för att polis och åklagare skall kunna använda vissa tvångsmedel, t. ex. husrannsakan. Behovet av sådan tvångsmedelsanvändning har vitsordats under remissbehandlingen.

Jag har sålunda kommit fram till att straffskalan för narkotikabrott som är att anse som ringa bör omfatta böter eller fängelse i högst sex månader. Jag vill dock understryka att jag delar kommissionens uppfattning att fängelsestraff bör användas utomordentligt sällan vid ringa brott. I princip bör sådan påföljd väljas endast vid gärningar som tidigare bedömdes som normalgraden av narkotikabrott. Avsikten med mina förslag är inte att åstadkomma en strängare straffmätning. Jag återkommer strax till dessa frågor om rubricering och gränsdragning.

Böter tas bort ur straffskalan för normalbrottet

När det så gäller straffskalan för normalgraden av narkotikabrott har kommissionen pekat på att det i den allmänna debatten hävdats att böter inte bör kunna följa på sådana brott. Kommissionen har dock stannat för att denna påföljd likväl bör finnas kvar i straffskalan men att straffminimum bör höjas till 60 dagsböter. Skälet är att påföljden för narkotikabrott i dag i åtskilliga fall stannar vid böter och att kommissionen bedömer att en skärpning av påföljden i sådana fall inte är erforderlig.

Kommissionen framhåller att ett alternativ skulle vara att ta bort böter ur straffskalan för normalbrottet och att som ringa brott rubricera de

gärningar som f.n. i praxis brukar betecknas som narkotikabrott men där påföljden stannar vid böter. Kommissionen anser emellertid att ett sådant försök att förskjuta gränsen riskerar att misslyckas. Denna ståndpunkt har rönt kritik under remissbehandlingen. Bl.a. har de domstolar som yttrat sig över promemorian entydigt gett uttryck för uppfattningen att en sådan förskjutning är möjlig. Också andra remissinstanser anser att det skulle vara lämpligt att ta bort böter ur straffskalan för normalgraden av narkotikabrott.

Jag har, liksom när det gäller brottsrubriceringen narkotikaförseelse, förståelse för synpunkter som innebär att man bör undvika att skapa ett intryck av att samhället inte har en fast och konsekvent syn på den straffrättsliga behandlingen av den illegala narkotikahandlingen. Från denna utgångspunkt finns det enligt min mening starka skäl för att straffskalan för normalgraden av narkotikabrott bör innehålla enbart fängelse. Vidare bör man generellt sett undvika stora överlappningar mellan straffskalorna för olika grader av samma gärningsart. Mitt förslag till skärpning av straffmaximum för narkotikabrott som är att anse som ringa motiverar mot den bakgrunden en skärpning också av straffminimum för normalbrottet. Jag delar emellertid kommissionens uppfattning att någon generell straffhöjning inte är motiverad för sådana gärningar som i dag bedöms som tillhörande normalgraden men för vilka påföljden anses kunna bestämmas till endast böter. I linje med vad som från domstolshåll uttalats vid remissbehandlingen finns det anledning att utgå från att domstolarna kommer att rubricera åtminstone flertalet av de fallen som ringa, om böter tas bort ur straffskalan för normalfallen.

Mina överväganden har sålunda fört mig till ståndpunkten att endast fängelse bör finnas i straffskalan för normalgraden av narkotikabrott.

Gränsen mellan normalbrott och ringa brott förskjuts

De ändringar av straffskalorna för narkotikabrott som jag föreslår bör som jag nyss var inne på även medföra en viss förskjutning av gränsen mellan normalgraden och den ringa graden av narkotikabrott. Vissa gärningar som i dag bedöms som normalgraden torde i fortsättningen få betraktas som ringa brott. Jag skall här ta upp några typsituationer där en ändrad rubricering kan te sig naturlig. Jag avser att beröra frågan också i specialmotiveringen.

Befattning med narkotika i kriminalvårdsanstalt har efter hand också när det rör sig om mycket små mängder för eget bruk ofta kommit att bedömas som normalgraden av narkotikabrott och därvid vanligen föranlett korta fängelsestraff. Skälet för detta torde vara att det ansetts så angeläget att hålla fängelserna fria från narkotika att ett sådant straff har bedömts böra följa nära nog på varje befattning med narkotika i kriminalvårdsanstalt som inte är av helt obetydlig art. Eftersom straffskalan för den ringa graden innehåller endast böter har domstolen då tvingats rubricera gär-

ningen som normalgraden av narkotikabrott. När det gäller helt små mängder narkotika kan en sådan rubricering te sig mindre naturlig, även om givetvis det förhållandet att brottet begåtts inom en kriminalvårdsanstalt ofta måste inverka på rubriceringsfrågan som en försvårande omständighet. I fortsättningen blir det emellertid möjligt att, om en samlad bedömning talar för att ett brott av det aktuella slaget skall anses som ringa, döma för den lägre graden och, när det anses motiverat, ändå bestämma påföljden till ett kort frihetsstraff. Detta måste betecknas som en fördel.

Som jag tidigare har varit inne på synes också åtskilliga andra fall som i dag bedöms som narkotikabrott av normalgraden i fortsättningen böra rubriceras som ringa brott. Det gäller framför allt de många situationer där brottet inte anses vara allvarligare än att det föranleder böter. Någon generell straffskärpning är som jag tidigare nämnt inte avsedd för sådana fall. Här torde det ofta vara fråga om enstaka överlåtelser av smärre mängder. Men också när det varit fråga om upprepade sådana överlåtelser bör man i fortsättningen i en del fall med en ändrad rubricering kunna döma för flera ringa brott och bibehålla straffnivån.

Detta leder över till en fråga som kommissionen särskilt uppehållit sig vid. Det förekommer i dag att en narkotikamissbrukare som gjort sig skyldig till upprepade smärre innehav för eget bruk lagförs för ett narkotikabrott bestående i att han under en längre tidrymd innehaft sammanlagt en viss mängd narkotika. Kommissionen anser att en sådan rättstillämpning är tveksam och att man i dessa situationer i stället bör åtala och döma i brottskonkurrens för upprepade ringa brott. När det gäller straffmätningen i sådana fall menar kommissionen att brottsligheten inte är lika grov som i de situationer då någon vid ett enda tillfälle innehaft motsvarande mängd narkotika, bl. a. eftersom innehavet av en stor mängd narkotika typiskt sett har syftat till överlåtelse. Kommissionen kritiserar framför allt den s. k. tillbakaräkningen varigenom den som under kanske lång tid regelbundet missbrukat narkotika dömts som om han vid ett tillfälle innehaft den totala mängd han har förbrukat, vilket kunnat leda till oproportionerligt stränga straff. De remissinstanser som kommenterat detta har med något undantag ställt sig bakom kommissionens uttalanden.

Också jag delar i allt väsentligt kommissionens synsätt men vill peka på att det – som någon remissinstans har framhållit – kan finnas situationer där en helhetsbedömning av olika tillfällen då någon befattat sig med mindre mängder narkotika bör leda till att brott av normalgraden skall anses föreligga. Avgörande torde här vara om det finns ett sådant samband mellan de olika tillfällena att de bör bedömas som led i en samlad och planerad verksamhet. Detta torde främst kunna komma i fråga vid andra gärningsformer än innehav. I de flesta fall är det dock naturligt att bedöma situationen på det sätt kommissionen har förordat. Med en sådan praxis minskar också svårigheterna att i ett eventuellt framtida mål avgöra vad gärningsmannen redan har dömts för, även om de inte försvinner helt. I

linje med vad kommissionen har uttalat vill jag också framhålla vikten av att man på detta sätt skapar underlag för straffmätning och påföljdsval som står i överensstämmelse med grunderna för narkotikastrafflagstiftningen. Långvariga fängelsestraff bör ju inte ådömas i fall då någon inte övertygats om annat än de innehav som varit förbundna med ett – låt vara under lång tid fortgående – eget missbruk.

Jag vill i det här sammanhanget också passa på att i likhet med kommissionen betona vikten av att frigöra sig från ett strikt mängdtänkande vid rubricering och påföljdsbestämning. Detta har framhållits vid tidigare ändringar av narkotikastrafflagen (prop. 1980/81: 76, JuU 25). Numera har den frågan även belysts av högsta domstolen (se NJA 1983 s. 754).

Jag återkommer till vissa ytterligare frågor rörande rubricering och gränsdragning i specialmotiveringen.

Straffansvaret vid försök och andra s.k. osjälvständiga gärningsformer utvidgas något

Mitt förslag beträffande 2 § om ändrad brottsrubricering och ändrad straffskala för ringa fall av narkotikabrott har betydelse även för bestämmelsen i 4 § om straffansvar vid försök och andra s.k. osjälvständiga gärningsformer. F.n. gäller att dessa gärningsformer inte är kriminaliserade vid narkotikaförseelse. Med den ändrade brottsbeteckningen skulle de dock – om 4 § lämnas oförändrad – avse brott också enligt 2 §. Inte minst mot bakgrund av att fler fall än förut avses falla under 2 §, anser jag det vara befogat att straffansvaret enligt 4 § vid försök och förberedelse får omfatta även vissa brott som är att anse som ringa. Motsvarande behov föreligger emellertid knappast beträffande stämpling. Jag återkommer till frågan i specialmotiveringen.

Åtalsunderlåtelse vid narkotikabrott

Slutligen vill jag i detta sammanhang ta upp en fråga som kommissionen behandlat och som har anknytning till de förslag som jag har lagt fram, nämligen den om åtalsunderlåtelse vid narkotikabrottslighet. Åtalsunderlåtelse kan f.n. ges med stöd av olika bestämmelser. Av intresse är särskilt bestämmelsen i 20 kap. 7 § första stycket 1 rättegångsbalken (RB) som innebär att åtalsunderlåtelse får ges, om det kan antas att i händelse av lagföring någon annan påföljd än böter inte skulle komma att ådömas och den misstänktes lagföring inte krävs från allmän synpunkt. Vidare kan nämnas att ungdomar som vid tiden för brottet inte fyllt 18 år har ytterligare möjligheter att få åtalsunderlåtelse enligt bestämmelser i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

RÅ har år 1980 utfärdat ett cirkulär som rör vissa frågor angående handläggningen av narkotikamål (RÅC 1: 94). I cirkuläret har RÅ rekommenderat att åtalsunderlåtelse enligt 20 kap. 7 § första stycket 1 RB skall begränsas till fall som avser endast innehav för eget bruk av vad som

uppgår till eller svarar mot högst en röckbit cannabis eller en dos centralstimulantia utom kokain, dvs. en så liten mängd narkotika att den normalt inte delas upp ytterligare och säljs vidare. Av stor vikt är enligt RÅ att åtalsunderlåtelse enligt det nämnda lagrummet i huvudsak begränsas till förseelser av förstagångskaraktär.

Kommissionen förordar att åtalsunderlåtelse enligt 20 kap. 7 § första stycket 1 RB i princip inte skall ges vid narkotikabrottslighet, dock att undantag från detta bör kunna göras vid vissa innehav av obetydliga mängder läkemedel.

De flesta remissinstanserna är av samma mening som kommissionen. Även andra uppfattningar har emellertid kommit fram under remissbehandlingen. Exempelvis anser Föreningen Sveriges statsåklagare att, även om f.n. åtalsunderlåtelse för ringa narkotikabrott bör medges med stor restriktivitet, det förekommer ett inte obetydligt antal fall där intresset av lagföring är så litet att åtalsunderlåtelse är klart lämpligast. RÅ uttalar bl. a. att utvecklingen i praxis efter det nämnda cirkulärets tillkomst inneburit ytterligare begränsningar av åtalsunderlåtelseinstitutets användning och att någon mer långtgående ändring av den praxis som numera råder inte kan anses påkallad.

Jag vill till en början erinra om att regeringen nyligen till riksdagen har överlämnat ett förslag om vidgade möjligheter för åklagare att besluta om åtalsunderlåtelse (prop. 1984/85: 3). Förslaget är ett led i strävandena att koncentrera rättsväsendets resurser till bekämpandet av allvarigare brottslighet, bl. a. ekonomisk brottslighet samt vålds- och narkotikabrottslighet. Beträffande den närmare innebörden av förslaget får jag hänvisa till propositionen.

Möjligheten att underlåta åtal vid bötesbrott vidgas enligt förslaget genom en ny regel i 20 kap. 7 § första stycket 1 RB som innebär att åtalsunderlåtelse får ske under förutsättning att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts. I propositionen (s. 29) har jag anfört beträffande åtalsunderlåtelse enligt denna bestämmelse vid bötesbrottslighet på narkotikaområdet att praxis bör behållas oförändrad till dess ställning har tagits till kommissionens nu aktuella förslag.

När det så gäller detta ställningstagande anser jag för min del att praxis i fråga om åtalsunderlåtelse enligt den nuvarande bestämmelsen i 20 kap. 7 § första stycket 1 RB ger uttryck för en tillräcklig restriktivitet. Enligt min mening saknas det således anledning att gå längre i begränsande riktning. Den utvidgning av straffansvaret för osjälvständiga gärningsformer som jag föreslår kan också medföra ett visst behov av att kunna ge åtalsunderlåtelse.

I det nyss sagda ligger att jag anser att man vid tillämpningen av den föreslagna nya regeln om åtalsunderlåtelse i 20 kap. 7 § första stycket 1 RB vad gäller narkotikabrott bör hålla fast vid nuvarande praxis. I sammanhanget vill jag erinra om att jag i den aktuella propositionen (s. 67) starkt

betonat vikten av att de nya reglerna om åtalsunderlåtelse tillämpas på ett sådant sätt att inte tilltron till rättsväsendets förmåga att upprätthålla likhet inför lagen rubbas. Jag har därvid också pekat på att det i första hand ankommer på RÅ att främja en enhetlig praxis på området.

Varusmuggningslagen

I motsats till övriga olovliga befattningar med narkotika regleras smuggling inte i narkotikastrafflagen utan i lagen (1960:418, ändrad senast 1983:364) om varusmuggling (varusmuggningslagen). Bl. a. straffskalor och ansvar för osjälvständiga gärningsformer i fråga om smuggling av narkotika har dock i huvudsak anpassats till bestämmelserna i narkotikastrafflagen. En sådan anpassning bör ske även i nu aktuella hänseenden.

Det bör emellertid påpekas att det f. n. råder en bristande överensstämmelse mellan straffskalan för varusmuggling som är att anse som ringa (2 § varusmuggningslagen) och straffskalan för narkotikaförseelse (2 § narkotikastrafflagen). I det förra fallet är straffskalan penningböter, högst 1 000 kr, medan den i det senare är dagsböter. Redan i dag kan denna skillnad tänkas föranleda ett lindrigare straff, om en person åtalas för varusmuggling beträffande en viss mindre mängd narkotika än om denne åtalas för narkotikaförseelse avseende innehav av samma mängd. Sådana effekter bör självfallet undvikas. Om fängelse förs in i straffskalan för narkotikabrott som är ringa utan att någon ändring görs i straffskalan för ringa varusmuggling av narkotika, skulle skillnaden mellan straffskalorna bli större och riskerna öka för omotiverade skillnader vid den rättsliga bedömningen av dessa båda brott.

Jag förordar mot den angivna bakgrunden att straffskalorna i varusmuggningslagen beträffande varusmuggling av normalgraden (1 §) och varusmuggling som är ringa (2 §) vid gärningar som gäller narkotika anpassas till de föreslagna straffskalorna för motsvarande brott enligt narkotikastrafflagen (1 och 2 §§). Vad gäller gränsen mellan varusmuggling som är ringa och normalgraden samt påföljdsbestämningen bör i tillämpliga delar gälla vad jag anfört rörande motsvarande brott enligt narkotikastrafflagen.

Vidare bör kriminaliseringen vid de osjälvständiga gärningsformerna enligt varusmuggningslagen (8 §) anpassas till motsvarande bestämmelser enligt narkotikastrafflagen (4 och 5 §§). Jag återkommer till den frågan i specialmotiveringen.

Av 24 § varusmuggningslagen följer att befogenheten för befattningshavare inom tullen att föra talan, t. ex. att utfärda strafföreläggande, är begränsad till brott på vilka kan följa högst böter. Förslaget om att införa fängelse i straffskalan för varusmuggningsbrott som är ringa och som gäller narkotika påkallar därför en jämkning i paragrafen för att nyss nämnda ordning skall kunna behållas beträffande brott av detta slag.

4 Innehav av haschpipor m. m. på en kriminalvårdsanstalt

Mitt förslag: Genom en ändring i lagen om kriminalvård i anstalt får man inom kriminalvården möjlighet att förstöra haschpipor och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika och som påträffats inom en anstalt.

Kommissionens förslag: Överensstämmer med mitt (PM 11 s. 38).

Remissinstanserna: De instanser som har berört kommissionens förslag har tillstyrkt detta.

Skäl för mitt förslag: Regler om i vilken utsträckning intagna får inneha och förvärva egendom under anstaltsvistelsen finns i 24 § KvaL och i regler som utfärdats i anslutning till nämnda paragraf i vårdcirkuläret. I 60 § tredje stycket vårdcirkuläret föreskrivs bl. a. att en intagen inte får inneha eller eljest ta befattning med injektionssprutor eller kanyler som kan användas för insprutning i människokroppen eller sådana rökpipor som är tillverkade för rökning av cannabis (haschpipor) eller andra föremål som är särskilt avsedda att användas som hjälpmedel vid konsumtion av narkotika. I vårdcirkuläret regleras vidare frågan om vad som skall ske med egendom som påträffas inom en anstalt och tillhör en intagen men som denne sålunda inte får inneha. Av bestämmelserna (se 16 och 18 §§) framgår att egendomen skall omhändertas och förvaras för den intagnes räkning för att lämnas ut till denne vid frigivningen.

I 63 § KvaL finns emellertid regler som innebär att egendom av det aktuella slaget i vissa fall får förstöras eller försäljas. Av första-tredje styckena i paragrafen följer att med injektionssprutor eller kanyler som kan användas för insprutning i människokroppen och som påträffats hos en intagen skall förfaras på det sätt som föreskrivs i 3 § lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. Härav följer i sin tur att egendomen skall förstöras eller försäljas enligt vad som föreskrivs om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket nyss nämnda lag.

Den nuvarande regleringen innebär alltså att det visserligen är otillåtet för en intagen att inneha haschpipor och andra föremål som är särskilt avsedda att användas som hjälpmedel vid konsumtion av narkotika. En intagen har emellertid rätt att vid frigivningen få tillbaka egendom av detta slag – bortsett från injektionssprutor och kanyler – som omhändertagits under anstaltsvistelsen.

Genom de ändringar i narkotikastrafflagen som genomfördes år 1983 kan emellertid föremål av det nyss nämnda slaget förverkas. I 6 § tredje stycket narkotikastrafflagen finns sålunda en regel om förverkande som avser injektionssprutor eller kanyler som kan användas för insprutning i

människokroppen eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. Påträffas sådana föremål hos någon som har begått brott enligt narkotikastrafflagen eller i ett utrymme som disponeras av honom eller i förbindelse med narkotika som har varit föremål för brott enligt sagda lag, skall enligt nyss nämnda bestämmelse föremålen, oavsett vem de tillhör, förklaras förverkade, om det inte är uppenbart obilligt. Den förutsättning för förverkande som är knuten till frågan i vilket sammanhang ett föremål påträffas innehåller emellertid att förverkande inte utan vidare kan ske av exempelvis haschpipor som innehas som souvenirer (se prop. 1982/83: 141 s. 38).

Vidare kan nämnas att det i 8 § lagen (1976: 511) om omhändertagande av berusade personer finns regler som innebär att egendom som påträffas hos den som omhändertas med stöd av lagen i vissa fall skall tas ifrån honom och, om inte särskilda skäl talar för att egendomen återställs efter frigivandet, förstöras. Reglerna omfattar bl. a. föremål av samma slag som avses i förverkanderegeln i 6 § tredje stycket narkotikastrafflagen (se prop. 1983/84: 111 s. 151).

Kommissionen uttalar att det har visat sig att intagna vid frigivningen gör anspråk på haschpipor som omhändertagits på anstalten. Enligt kommissionen utgör även haschpipor och andra narkotikautensilier redskap som avsevärt ökar risken för narkotikamissbruk. Föremål av detta slag bör enligt kommissionen därför kunna omhändertas och förstöras enligt vad som föreskrivs i 63 § KvaL.

Jag anser det vara väsentligt att inte bara injektionssprutor och kanyler utan även haschpipor och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika och som påträffas inom en kriminalvårdsanstalt kan omhändertas och förstöras. Bestämmelsen i 6 § tredje stycket narkotikastrafflagen om förverkande av sådana föremål tillgodoser visserligen detta intresse i åtskilliga fall. Det finns emellertid situationer där ett föremål av det aktuella slaget kan påträffas hos en intagen men där något förverkande inte kan ske. Kriminalvårdsmyndigheterna kan i sådana fall, med hänsyn till den nuvarande utformningen av 63 § KvaL, endast omhänderta föremålet och kan inte vägra att lämna tillbaka det till den intagne vid frigivningen. Jag anser detta vara stötande. Haschpipor och andra föremål av aktuellt slag som påträffas inom en anstalt bör alltid kunna förstöras. Vidare är det från praktisk synpunkt av intresse att man inom kriminalvården själv kan handlägga dessa frågor utan att polis och åklagare behöver kopplas in.

Mot denna bakgrund föreslår jag att 63 § KvaL ändras så att det görs klart att det förfarande som där föreskrivs beträffande injektionssprutor och kanyler omfattar även haschpipor och andra föremål, som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika.

Jag vill tillägga att det i 36 § lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall (LSPV), 37 a § lagen (1967: 940) angående

omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, 76 § socialtjänstlagen (1980: 620), 25 § lagen (1980: 621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och 32 § lagen (1981: 1243) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) finns bestämmelser som motsvarar 63 § KvaL. Det kan därför finnas anledning att överväga om det bör göras motsvarande ändringar i dessa bestämmelser. Den frågan bör dock avvakta resultatet av socialberedningens (S 1980: 07) arbete.

Slutligen vill jag peka på bestämmelsen i 62 § andra stycket KvaL. Den innebär bl. a. att den som åt någon intagen lämnar sådana injektionssprutor och kanyler som kan användas för insprutning i människokroppen och som alltså faller under 63 § döms till böter eller fängelse i högst sex månader, om inte gärningen annars är i lag belagd med strängare straff. En utvidgning av det kriminaliserade området enligt 62 § andra stycket KvaL svarande mot den föreslagna ändringen i 63 § samma lag skulle visserligen kunna övervägas. Jag anser emellertid en sådan utvidgning vara obehövlig och sakna självständig funktion, främst med hänsyn till att de allra flesta fall som skulle beröras av utvidgningen är belagda med strängare straff som förberedelse till narkotikabrott eller grovt narkotikabrott enligt 4 § narkotikastrafflagen. Något förslag om ändring i 62 § andra stycket KvaL läggs alltså inte fram.

5 Kontroll av berusningsmedel på sjukhus

Mitt förslag: På sjukhus eller del av sjukhus som socialstyrelsen bestämmer får narkotika, alkohol och andra berusningsmedel inte innehas av patienterna. Detsamma gäller föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika, t. ex. sprutor och kanyler. Överläkaren på sjukhuset får ställa som villkor för att vårda någon för missbruk av beroendeframkallande medel att patienten underkastar sig vissa undersökningar som kroppsvisitation eller yttlig kroppsbesiktning. Påträffas egendom som inte får innehas skall den omhändertas och får förstöras.

Kommissionens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt (PM 11 s. 123-126). Enligt kommissionens förslag får mer ingripande undersökningar som vaginal- och rektalundersökningar ställas som villkor för vård på sjukhus.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker kommissionens förslag eller lämnar det utan erinran. Socialstyrelsen är tveksam till om det behövs lagregler för att uppställa aktuella villkor för vården. LO, social-

beredningen och RFHL motsätter sig förslaget. Socialberedningen anser att kravet på integritetskränkande undersökningar kan avskräcka starkt vårdbehövande missbrukare från att söka vård.

Skäl för mitt förslag:

Bakgrund

Vården av narkotikamissbrukare inom hälso- och sjukvården skall precis som all annan hälso- och sjukvård bygga på frivillighet. Vården skall tillgodose vissa krav. Bl. a. skall den bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet. Den skall främja goda kontakter mellan patienten och personalen i vården. Här ingår naturligtvis att personalen skall sträva efter att bygga upp ett förtroende hos patienten.

Samtidigt måste konstateras att det skapar stora problem på en narkomanvårdsklinik, om narkotika kan smugglas in. Möjligheterna att genomföra vården kan helt ointetgöras. Vissa kliniker har ibland haft stora problem med narkotika. Detta har lett till att det på vissa enheter gjorts undersökningar av patienterna i syfte att förhindra införsel av narkotika. I de allra flesta fall har undersökningarna haft karaktär av kroppsvisitation dvs. patientens kläder, väskor etc. har undersökts. Även mer omfattande undersökningar, bl. a. vaginal- och rektalundersökningar, har dock förekommit.

Med anledning av en anmälan har dessa förhållanden utretts av justitieombudsmannen, JO. Enligt JO:s beslut strider det mot 2 kap. regeringsformen att genomföra undersökningar motsvarande kroppsvisitation och kroppsbesiktning, om inte särskilt lagstöd finns för detta. Med undantag av bestämmelserna i 13 § LSPV finns det inte sådana bestämmelser inom hälso- och sjukvården. Endast i de fall patienterna frivilligt går med på en sådan undersökning får den genomföras. JO anser det inte godtagbart att den som har behov av och söker sjukhusvård för narkotikamissbruk skall behöva gå med på kroppsbesiktning eller kroppsvisitation för att kunna få vård. Om det är nödvändigt att genomföra sådana undersökningar för att förhindra att narkotika förs in på de aktuella vårdavdelningarna, måste enligt JO:s mening lagbestämmelser införas om detta.

Förbud att inneha berusningsmedel

Det är nödvändigt att nu överväga vilka ytterligare bestämmelser som behövs för att förhindra att illegal narkotika och andra berusningsmedel m. m. förekommer på narkomanvårdsenheterna inom hälso- och sjukvården. Sådana bestämmelser finns redan inom den hälso- och sjukvård som bedrivs enligt LSPV och inom den sociala omsorgen enligt LVU och LVM. Med verkan fr. o. m. den 1 juli i år har en reglering i ämnet förts in även i socialtjänstlagen (jfr prop. 1983/84: 174).

Jag föreslår – delvis efter mönster i de nämnda lagarna – att bestämmel-

ser införs om att det på sjukhus eller del av sjukhus som socialstyrelsen bestämmer skall vara förbjudet att inneha alkohol, andra berusningsmedel såsom vissa läkemedel samt föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel narkotika t.ex. sprutor och kanyler.

Kontroll av patienter

I likhet med flertalet remissinstanser delar jag kommissionens uppfattning att vissa narkomanvårdsenheter inom hälso- och sjukvården kan behöva ha möjlighet att kontrollera att patienterna inte har narkotika eller andra berusningsmedel på enheten. Att de underkastar sig kontroll skall kunna ställas upp som villkor för vård på enheten. Det är emellertid angeläget att personalen genom andra åtgärder försöker begränsa behovet av sådana undersökningar. Personalen måste från fall till fall bedöma om en undersökning behövs. Det kan, som kommissionen påpekar, ofta vara svårt att avgöra om t.ex. en vård sökandes medverkan till en sådan undersökning är frivillig eller inte. Bestämmelser i lag behövs därför om rätt för överläkaren vid narkomanvårdsenheten att som villkor för vården uppställa att viss kontroll får ske. Kontroll bör kunna ske förutom i samband med intagningen även under vistelsen på sjukhuset, om misstanke uppkommer att förbjuden egendom skall påträffas hos en patient.

När det gäller frågan om vilka undersökningar som bör få uppställas som villkor för vård är jag mera tveksam till kommissionens förslag. Varje form av kroppsbesiktning eller kroppsvisitation är ett ingrepp i en patients integritet. Enligt t.ex. LVM får den omhändertagne under vissa förutsättningar underkastas kroppsvisitation eller yttlig kroppsbesiktning när han kommer till ett hem för vård med stöd av den lagen och under vistelsen vid hemmet. Mer ingripande undersökning som t.ex. vaginal- eller rektalundersökning är däremot inte tillåten. Jag anser inte att man som villkor för vården på sjukhus av en missbrukare bör kunna ställa upp längre gående krav när det gäller undersökningar. Skulle erfarenheten visa att mera ingripande undersökningar behövs, kan frågan naturligtvis tas upp på nytt.

Undersökningen skall självfallet inte göras mer ingående än vad ändamålet med åtgärden kräver. Lika klart är att all den hänsyn som omständigheterna medger skall iakttas.

I sammanhanget bör påpekas att undersökningar av andra skäl än för att söka efter narkotika ofta behöver göras på dessa kliniker. Gynekologiska sjukdomar och olika infektioner är vanliga bland missbrukare. Hälsoundersökningar i samband med intagningen förekommer därför ofta. Ibland är det nödvändigt att klä av t.ex. medvetlösa eller svårt omtöcknade missbrukare för att kunna ge erforderlig behandling.

Om någon vägrar att underkasta sig en undersökning som är påkallad för att t.ex. söka efter narkotika, får undersökningen inte genomföras, men han kan vägras vård på enheten. Han måste då kunna få erforderlig vård på

något annat sjukhus eller någon annan mottagning. Patientens vägran får inte leda till att vård över huvud inte kan ges. Alla de typer av enheter där patienter av nu aktuellt slag kan få vård bör följaktligen inte ha möjlighet att ställa upp nämnda villkor för vården. Socialstyrelsen bör samråda med huvudmannen för vården om vilka sjukhus som skall omfattas av bestämmelserna.

Kontrollen bör kunna omfatta förutom patientens person även väskor, kassar eller det gods som han eller hon för med sig till sjukhuset eller som sänds till patienten under vårdtiden.

Vid behov kan socialstyrelsen meddela allmänna råd om den aktuella kontrollen.

Omhändertagande och förstörande av berusningsmedel

Förbjuden egendom som påträffas hos en patient eller som ankommer till en patient eller som medförs av den som söker vård bör få tas omhand av personalen.

Överläkaren vid sjukhuset bör kunna förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. Även när egendom som här avses påträffas på sjukhus eller del av sjukhus som omfattas av bestämmelserna utan att känd ägare finns, bör den kunna omhändertas och förstöras. Däremot är jag inte nu beredd att föreslå motsvarande bestämmelser beträffande berusningsmedel m. m. som påträffas på sjukhus eller del av sjukhus som inte omfattas av de nu aktuella bestämmelserna. Vid dessa inrättningar gäller dock redan bestämmelserna i narkotikastrafflagen om beslag och förverkande av narkotika m. m.

De nu aktuella bestämmelserna bör tas in i en särskild lag om kontroll av berusningsmedel på sjukhus.

6 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968: 64),
2. lag om ändring i lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling,
3. lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt,
4. lag om kontroll av berusningsmedel på sjukhus.

Förslaget vid 2 har upprättats i samråd med chefen för finansdepartementet och förslaget vid 4 i samråd med statsrådet Sigurdsen.

Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*

7 Specialmotivering

7.1 Förslaget till lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968: 64)

1 §

Ändringen i paragrafen innebär att böter försvinner ur straffskalan och att straffet för narkotikabrott blir fängelse i högst tre år. Avsikten är inte att påföljdspraxis skall skärpas på grund av denna ändring. Som jag har berört i den allmänna motiveringen (avsnitt 3) är avsikten att de fall som i dag bedöms som narkotikabrott men där påföljden stannar vid böter också i fortsättningen skall föranleda enbart böter. Det sagda innebär att sådana gärningar i fortsättningen blir att bedöma som ringa brott.

2 §

De allmänna övervägandena bakom ändringarna i paragrafen redovisas i avsnitt 3. Ändringarna innebär att den nuvarande särskilda brottsbeteckningen för narkotikabrott som är att anse som ringa – narkotikaförseelse – slopas och att fängelse i högst sex månader förs in i straffskalan.

Paragrafens tillämpningsområde utvidgas genom att motsvarande inskränkning sker vid 1 §. Avsikten är alltså att i fortsättningen narkotikabrott som är att anse som ringa skall omfatta dels vad som nu bedöms som narkotikaförseelse, dels i princip sådana gärningar som f.n. bedöms som narkotikabrott och där påföljden blir böter. Dessutom är tanken att man skall döma enligt 2 § i stället för 1 § i vissa ytterligare fall som jag har berört i den allmänna motiveringen.

Jag vill i det här sammanhanget även påpeka att den nya straffskalan inte förändrar möjligheterna till lagföring genom straffföreläggande. Någon ändring i gällande rutiner därvidlag är inte avsedd.

4 §

Den ändring som föreslås i paragrafen har helt kort berörts i den allmänna motiveringen i avsnitt 3. Ändringen innebär att försök eller förberedelse till narkotikabrott också av den lindrigare graden medför straffansvar enligt 23 kap. brottsbalken, om gärningen avser annat än innehav.

Bakgrunden till den föreslagna ändringen i paragrafen är förslaget att slopa den särskilda brottsrubriceringen narkotikaförseelse i 2 § för narkotikabrott som är att anse som ringa. Detta har betydelse även för bestämmelsen i den nu aktuella paragrafen om straffansvar vid försök, förberedelse och stämpling. F.n. gäller att dessa gärningsformer omfattar narkotikabrott eller grovt narkotikabrott, om gärningen avser annat än innehav. Narkotikaförseelse omfattas däremot inte av bestämmelsen. Särskilt med hänsyn till den av mig förordade nya gränsen mellan normalgraden och den ringa graden – en gränsdragning som ju innebär att vissa gärningar som f.n. bedöms som narkotikabrott av normalgraden framdeles i stället skall hänföras till brott som är att anse som ringa – anser jag det vara påkallat

att gärningsformerna försök och förberedelse görs tillämpliga även beträffande vissa narkotikabrott som är att anse som ringa. Enligt min mening kan en sådan utvidgning av det straffbara området ha en viss praktisk betydelse, t. ex. i fall där någon avser att anskaffa en mindre mängd narkotika för någon annans räkning. Och några betänkligheter av principiell karaktär inger en utvidgning av detta slag knappast.

Däremot saknas det enligt min mening praktiskt behov av att låta även gärningsformen stämpling omfatta narkotikabrott som är att anse som ringa. Även principiella skäl talar mot att låta denna gärningsform, som i allmänhet omfattar gärningar som typiskt sett har ett mycket högt straffvärde, avse brott av det nyss nämnda slaget.

Ändringen av paragrafen innebär även en utvidgning av motsvarande slag av det kriminaliserade området vid medverkan. Bestämmelsen i 5 § om straffansvar vid medverkan omfattar nämligen brott enligt den nu aktuella paragrafen.

Ikraftträdande

Några särskilda övergångsbestämmelser har inte ansetts påkallade.

Av 5 § lagen (1964: 163) om införande av brottsbalken följer, bortsett från ett undantag som här saknar intresse, att den lag skall tillämpas som var gällande när gärningen företogs, om inte de nya bestämmelserna skulle medföra en mildare behandling. Med hänsyn till karaktären hos de föreslagna bestämmelserna kan dessa därför inte bli tillämpliga i fråga om gärningar som har begåtts före ikraftträdandet.

7.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling

1 och 2 §§

Ändringarna har berörts i avsnitt 3. De innebär att böter slopas i straffskalan för varusmuggling som gäller narkotika och att straffskalan för varusmuggling som gäller narkotika och som är att anse som ringa sätts till böter eller fängelse i högst sex månader. Syftet med ändringarna är att anpassa varusmuggningslagens straffskalor vid narkotikasmuggling till straffskalorna vid motsvarande brott i narkotikastrafflagen.

Av skäl som anförts vid min motivering rörande narkotikastrafflagen är avsikten att den ringa graden av brott vid narkotikasmuggling skall omfatta även sådana gärningar som f. n. bedöms som normalgraden av varusmuggling och där påföljden blir böter. Det bör i det sammanhanget påpekas att vid varusmuggling som gäller narkotika gränsen mellan normalbrott och brott som är att anse som ringa f. n. dras på ett annat sätt än vid narkotikabrott, bl. a. beroende på att straffskalan vid varusmuggling som är att anse som ringa är annorlunda än vid narkotikaförseelse. Enligt min mening är den skillnaden inte motiverad. Förskjutningen kan därför antas komma att

gälla en större del av det kriminaliserade området enligt varusmuggningslagen än enligt narkotikastrafflagen.

Jag vill i anslutning till 1 § beröra en fråga som kommissionen har tagit upp i sitt slutbetänkande (SOU 1984: 13) Samordnad narkotikapolitik (s. 40 f). Kommissionen pekar på att en arbetsgrupp tillsatt av samarbetsorganet för rättsväsendets informationssystem (SARI) i en rapport behandlat hur statistiken över domar i narkotikamål bör föras och i vilken utsträckning rättsväsendets informationssystem (RI) kan användas för denna produktion. I rapporten görs gällande att man av domsblanketterna i allmänhet inte kan utläsa om ett varusmuggningsbrott gällt narkotika enligt 1 § första stycket andra meningen förevarande lag. En omredigering av paragrafen förespråkas därför. För egen del anser jag att någon omredigering av 1 § för detta ändamål inte är nödvändig. Det bör enligt min mening vara möjligt att få fram den aktuella informationen genom att saken klariäggs i de av regeringen utfärdade bestämmelserna om avfattning av dom och slutligt beslut i brottmål. Jag avser att aktualisera denna fråga hos regeringen.

8 §

Syftet med de sakliga ändringarna i paragrafen är att så långt som möjligt uppnå kongruens mellan varusmuggningslagen, beträffande smuggling av narkotika, och narkotikastrafflagen (4 och 5 §§) när det gäller straffansvaret vid de osjälvständiga gärningsformerna. Liksom beträffande motsvarande bestämmelser i narkotikastrafflagen innebär ändringarna en utvidgning av det kriminaliserade området vid de aktuella gärningsformerna.

24 §

Ändringen i paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 3).

Ikraftträdande

Beträffande de föreslagna bestämmelsernas ikraftträdande kan hänvisas till vad som anförts vid narkotikastrafflagen.

7.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt

63 §

Paragrafen har ändrats redaktionellt i flera avseenden. Sålunda motsvaras de nuvarande första och andra styckena av första–tredje styckena i paragrafen i dess nya lydelse. Den nuvarande hänvisningen till 3 § lagen om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. har ändrats till att avse 2 § 1 första stycket samma lag (jfr prop. 1979/80: I del B s. 392 f). Det har också klargjorts att det är vederbörande styresman som skall besluta i saken.

Bestämmelsen i fjärde stycket har ersatt föreskriften i det nuvarande tredje stycket. Den nya bestämmelsen innebär att, förutom injektionssprutor och kanyler, även haschpipor, kokainskedar, förvaringspåsar, vågar och liknande föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel med narkotika och som påträffas inom en kriminalvårdsanstalt får omhändertas. Av regeln i tredje stycket följer att föremålen får förstöras om deras värde är ringa eller om det annars måste anses försvarligt att förstöra dem; i andra fall får föremålen försälgas. Med hänsyn till de ifrågavarande föremålens karaktär torde det dock i praktiken aldrig bli aktuellt med försäljning.

7.4 Förslaget till lag om kontroll av berusningsmedel på sjukhus

1 §

Den föreslagna lagen skall gälla vid de sjukhus och delar av sjukhus som socialstyrelsen bestämmer. Styrelsens beslut bör föregås av samråd med huvudmannen för vården. De enheter där det främst blir aktuellt att tillämpa lagen är de särskilda narkomanvårdsenheterna.

2 §

Bestämmelsen, som saknar motsvarighet i kommissionens förslag, innebär ett uttryckligt förbud för patienterna på de sjukhus eller delar av sjukhus där lagen gäller att inneha alkohol och andra berusningsmedel. Den nu föreslagna bestämmelsen innebär att det också blir förbjudet att inneha injektionssprutor och kanyler, haschpipor, kokainskedar, förvaringspåsar, vågar och liknande föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel med narkotika.

3 §

Som framgår av den allmänna motiveringen får den ansvarige överläkaren vid sjukhus eller del av sjukhus där lagen gäller ställa upp som villkor för vård av en missbrukare att denne underkastar sig vissa undersökningar av den egna personen och det gods han eller hon för med sig till sjukhuset. Syftet med bestämmelsen är att förhindra att illegal narkotika och andra berusningsmedel och vissa hjälpmedel vid narkotikamissbruk förekommer på sjukhuset. De undersökningar som får ställas upp som villkor för vården är kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning. Kroppsvisitation är kontroll av kläder och andra persedlar. Varje undersökning av kroppen antingen den är endast okulär eller mera ingående är att betrakta som kroppsbesiktning. Med ytlig kroppsbesiktning avses en yttre granskning av kroppen. Undersökningen kan gå till så att patienten ombeds att ta av sig kläderna och stå upp, varefter den som utför besiktningen granskar de delar av kroppen som är synliga samt fotsulorna. Även huvudhåret och armhålorna får granskas. I övrigt är det inte tillåtet att be den som skall

undersökas att inta särskilda ställningar för att de för ögat dolda delarna av kroppen skall kunna iakttas liksom inte heller att undersöka munhåla eller annan hålighet eller beröra vederbörandes nakna kropp för att undersöka delar av denna. I så fall blir fråga om ordinär kroppsbesiktning (jfr prop. 1981/82: 2). Naturligtvis skall undersökningen göras så hänsynsfullt som förhållandena medger.

Vidare skall kunna krävas att väskor, kassar och annat som den vård sökande medför till sjukhuset får undersökas.

Även under vistelsen på sjukhuset skall det kunna begäras av patienten att han underkastar sig undersökning som nyss har sagts. Det kan t. ex. bli aktuellt om patienten vistats utanför sjukhuset eller om missbruk förekommit på enheten. Också paket eller dylikt som kommer till patienten under vistelsen skall kunna undersökas.

Om en patient vägrar att låta sig undersökas, får undersökning inte ske. Patienten kan då vägras vård. Som sagts i den allmänna motiveringen får patientens vägran inte leda till att vård över huvud taget inte ges. Hälso- och sjukvårdslagen (1982: 763) innebär ju en skyldighet för sjukvårdshuvudmannen att erbjuda vård åt den som behöver sådan vård.

4 §

Påträffas förbjuden egendom vid kontroll av den som söker vård eller hos en intagen eller ankommer sådan egendom till en intagen får den enligt första stycket tas om hand av personalen.

Även i de fall sådan egendom påträffas utan att känd ägare finns skall egendomen kunna omhändertas. Detta framgår av andra stycket. Som påpekas i den allmänna motiveringen har det inte ansetts lämpligt att nu utsträcka bestämmelserna om omhändertagande till andra sjukhus eller delar av sjukhus än sådana där den föreslagna lagen kommer att gälla.

Enligt tredje stycket ankommer det på den ansvarige överläkaren att låta förstöra eller försälja egendom som omhändertagits med stöd av första eller andra stycket i denna paragraf. Bestämmelsen hänvisar i denna del till lagen om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Det innebär att omhändertagen egendom får förstöras, om dess värde är ringa eller om det annars måste anses försvarligt att förstöra den; i andra fall får egendomen försälgas. Med hänsyn till karaktären på denna egendom torde det dock i praktiken knappast någonsin bli aktuellt med försäljning.

I vissa fall t. ex. då större mängder narkotika omhändertagits bör överläkaren underrätta polismyndigheten innan narkotikan förstörs för att polisen skall ha möjlighet att starta en brottsundersökning. Något hinder från sekretessynpunkt mot ett uppgiftslämnande av detta slag anser jag inte bör kunna uppstå. Jag vill här peka på regeln i 14 kap. 2 § fjärde stycket sekretesslagen (1980: 100) som ger möjligheter att lämna uppgifter från hälso- och sjukvården till polisen angående misstanke om grovt narkotikabrott. Även regeln i 1 kap. 5 § samma lag om nödvändigt uppgiftslämnande bör uppmärksammas i detta sammanhang.

8 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968: 64),
2. lag om ändring i lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling,
3. lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt,
4. lag om kontroll av berusningsmedel på sjukhus.

9 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Förteckning över remissinstanser som avgett yttrande över narkotikakommissionens promemoria (PM nr 8) Narkotikastrafflagen m. m.

Efter remiss har yttranden över narkotikakommissionens promemoria (PM nr 8) Narkotikastrafflagen m. m. avgetts av Göta hovrätt, hovrätten för Nedre Norrland, Stockholms och Göteborgs tingsrätter, riksåklagaren (RÅ), rikspolisstyrelsen (RPS), kriminalvårdsstyrelsen, brottsförebyggande rådet (BRÅ), socialstyrelsen, generaltullstyrelsen, skolöverstyrelsen, riksrevisionsverket, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges statsåklagare, Föreningen Sveriges åklagare, Föreningen Sveriges länspolischefer, Föreningen Sveriges polischefer, Föreningen Sveriges socialchefer, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare (RFHL), Riksförbundet Narkotikafritt Samhälle (RNS), Föräldraföreningen Mot Narkotika Riksförbundet och Riksförbundet Hem och Skola (RHS). Föreningen Sveriges länspolischefer och Föreningen Sveriges polischefer har avgett ett gemensamt yttrande.

RÅ har överlämnat yttranden från överåklagarna i Stockholms, Göteborgs och Malmö åklagardistrikt samt från länsåklagarmyndigheterna i Kopparbergs län, Stockholms län och Gotlands län och Örebro län. Länsåklagarmyndigheten i Kopparbergs län har vid sitt yttrande fogat ett yttrande av den i länet särskilt förordnade åklagaren i narkotikamål distriktsåklagaren Lars Ekdahl. En skrivelse har inkommit från Blåbandsrörelsen i Sverige.

*Bilaga 2***Förteckning över remissinstanser som avgett yttrande
över narkotikakommissionens promemoria (PM nr 11)
Insatser inom kriminalvården m. m.**

Efter remiss har yttranden över narkotikakommissionens promemoria (PM nr 11) Insatser inom kriminalvården m. m. avgetts av Göta hovrätt, kammarrätten i Jönköping, riksåklagaren (RÅ), rikspolisstyrelsen (RPS), kriminalvårdsstyrelsen, brottsförebyggande rådet (BRÅ), socialstyrelsen, socialberedningen (S 1980: 07), riksdagens ombudsmän (JO), Landstingsförbundet, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Landsorganisationen i Sverige (LO) och Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare (RFHL). SACO/SR och LO har vid sina yttranden fogat yttranden av Förbundet Sveriges Arbetsterapeuter resp. Statsanställdas Förbund.

De remitterade lagförslagen

1 Förslag till

Lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968: 64)

Härigenom föreskrivs att 1, 2 och 4 §§ narkotikastrafflagen (1968: 64) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Den som olovligen

1. överlåter narkotika,
2. framställer narkotika som är avsedd för missbruk,
3. förvärvar narkotika i överlåtel-sesyfte,
4. anskaffar, bearbetar, förpac-kar, transporterar, förvarar eller tar annan sådan befattning med narko-tika som inte är avsedd för eget bruk,
5. bjuder ut narkotika till försälj-ning, förvarar eller befordrar veder-lag för narkotika, förmedlar kon-takter mellan säljare och köpare el-ler företar någon annan sådan åt-gärd, om förfarandet är ägnat att främja narkotikahandel, eller
6. innehar narkotika

döms, om gärningen sker uppsåt-ligen, för narkotikabrott till böter eller fängelse i högst tre år.

Den som olovligen

1. överlåter narkotika,
2. framställer narkotika som är avsedd för missbruk,
3. förvärvar narkotika i överlåtel-sesyfte,
4. anskaffar, bearbetar, förpac-kar, transporterar, förvarar eller tar annan sådan befattning med narko-tika som inte är avsedd för eget bruk,
5. bjuder ut narkotika till försälj-ning, förvarar eller befordrar veder-lag för narkotika, förmedlar kon-takter mellan säljare och köpare el-ler företar någon annan sådan åt-gärd, om förfarandet är ägnat att främja narkotikahandel, eller
6. innehar narkotika

döms, om gärningen sker uppsåt-ligen, för narkotikabrott till fängelse i högst tre år.

2 §

Är brott som avses i 1 § att anse som ringa, *skall för narkotikaför-seelse dömas till böter.*

Är brott som avses i 1 § att anse som ringa, *döms till böter eller fängelse i högst sex månader.*

4 §¹

För försök, förberedelse *eller* stämpling till narkotikabrott eller grovt narkotikabrott döms, om gär-ningen, avser annat än innehav, till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

För försök *eller* förberedelse *till* narkotikabrott *eller* grovt narkoti-kabrott *liksom* för stämpling till narkotikabrott, *som inte är att anse som ringa, eller till grovt narkotika-*

¹ Senaste lydelse 1983: 363.

¹ Senaste lydelse 1983: 363.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

brott döms, om gärningen, avser annat än innehav, till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

2 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling**

Härigenom föreskrivs att 1, 2, 8 och 24 §§ lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §¹

Den som utan att *giva* det tillkänna hos vederbörlig myndighet till riket inför eller från riket utför gods, för vilket tull eller annan allmän avgift skall erläggas till statsverket eller som enligt stadgande i lag eller författning ej må införas eller utföras, *dömes*, om gärningen sker uppsåtligen, för varusmuggling till böter eller fängelse i högst två år. Gäller gärningen narkotika som avses i 8 § narkotikastrafflagen (1968: 64) skall dömas till *böter eller fängelse* i högst tre år.

Den som utan att *ge* det tillkänna hos vederbörlig myndighet till riket inför eller från riket utför gods, för vilket tull eller annan allmän avgift skall erläggas till statsverket eller som enligt stadgande i lag eller författning ej må införas eller utföras, *döms*, om gärningen sker uppsåtligen, för varusmuggling till böter eller fängelse i högst två år. Gäller gärningen narkotika som avses i 8 § narkotikastrafflagen (1968: 64) skall dömas till fängelse i högst tre år.

Första stycket gäller även, när någon genom att lämna oriktig uppgift i tulldeklaration eller medelst annat vilseledande i samband med tullbehandling av gods uppsåtligen föranleder, att tull eller annan allmän avgift undandrages statsverket eller att gods införes eller utföres i strid mot förbud.

2 §¹

Är varusmuggling som avses i 1 § första stycket med hänsyn till godsets värde och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa,

Är varusmuggling som avses i 1 § första stycket med hänsyn till godsets värde och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa,

¹ Senaste lydelse 1983: 364.

¹ Senaste lydelse 1980: 1138.

Nuvarande lydelse

döms till böter, högst ettusen kronor.

För försök till varusmuggling döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken. Detsamma gäller förberedelse eller stämpling till sådan smuggling av narkotika som ej är ringa.

Har flera medverkat till annan i denna lag straffbelagd gärning än varusmuggling som är ringa, gälla bestämmelserna i 23 kap. brottsbalken.

Föreslagen lydelse

döms till böter, högst ettusen kronor. *Gäller gärningen narkotika döms till böter eller fängelse i högst sex månader.*

8 §²

För försök till varusmuggling döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken. Detsamma gäller förberedelse till varusmuggling avseende narkotika samt stämpling till sådan varusmuggling avseende narkotika som inte är ringa.

Har flera medverkat till annan i denna lag straffbelagd gärning än varusmuggling som är ringa och som inte gäller narkotika, gäller bestämmelserna i 23 kap. brottsbalken.

24 §

I mål rörande brott enligt författningar, vilkas efterlevnad tullverket har att övervaka, må, om ej svårare straff än böter kan följa å brottet, talan föras av befattningshavare vid tullverket som generaltullstyrelsen bestämmer. Sådan befattningshavare må ock såsom åklagare meddela förordnande enligt 21 § första stycket.

I mål rörande brott enligt författningar, vilkas efterlevnad tullverket har att övervaka, må, om ej svårare straff än böter kan följa å brottet eller målet rör brott som avses i 2 § andra meningen, talan föras av befattningshavare vid tullverket som generaltullstyrelsen bestämmer. Sådan befattningshavare må ock såsom åklagare meddela förordnande enligt 21 § första stycket.

Vad nu stadgats skall icke lända till inskränkning i allmän åklagares åtalsrätt i fråga om brott, som nyss sagts.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

² Senaste lydelse 1968: 65.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt

Härigenom föreskrivs att 63 § lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel, som påträffas hos eller ankommer till intagen eller medföres av den som skall intagas i kriminalvårdsanstalt, får omhändertagas. Med omhändertagen egendom skall förfaras på sätt föreskrives i 3 § lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.

Vad som sägs i första stycket gäller i tillämpliga delar även alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel, som utan att känt ägare finns påträffas inom anstalt.

Betämmelserna i första och andra styckena får tillämpas även i fråga om injektionsspruta eller kanyl som kan användas för insprutning i människokroppen

Belopp, som erhållits vid försäljning av omhändertagen egendom, tillfaller kronan.

Pengar, som påträffas hos eller ankommer till en intagen i strid med vad som är särskilt föreskrivet om intagnas rätt att inneha pengar, skall omhändertagas, om det inte är uppenbart obilligt. Omhändertagna pengar skall genom styresmannens försorg göras räntebärande men får ej disponeras av den intagne förrän vid anstaltsvårdens slut, om det inte föreligger särskilda skäl.

Föreslagen lydelse

63 §¹

Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel får omhändertagas.

1. om de påträffas hos en intagen,

2. om en intagen får dem sig till-sända, eller

3. om de medföres av någon som skall tas in i kriminalvårdsanstalt.

Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel får också omhändertagas om de påträffas inom anstalt utan att det finns någon känt ägare till dem.

Styresmannen skall låta förstöra eller försälja den omhändertagna egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.

Betämmelserna i första-tredje styckena får tillämpas även i fråga om injektionsspruta eller kanyl som kan användas för insprutning i människokroppen eller i fråga om andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befatning med narkotika.

Belopp, som erhållits vid försäljning av omhändertagen egendom, tillfaller staten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

¹ Senaste lydelse 1982: 401.

4 Förslag till

Lag om kontroll av berusningsmedel på sjukhus

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Föreskrifterna i denna lag skall tillämpas vid de sjukhus eller delar av sjukhus som socialstyrelsen beslutar.

2 § Den som söker vård eller är intagen för vård får inte inneha alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel. Han får inte heller inneha injektionssprutor eller kanyler som kan användas för insprutning i människokroppen eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika.

3 § Överläkaren på sjukhuset får ställa följande villkor för att vårda någon för missbruk av beroendeframkallande medel, om det behövs för att hindra att han har tillgång till sådana medel eller föremål som anges i 2 §. De villkor som avses är krav på

1. att patienten underkastar sig kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning,
2. att patienten medger undersökning av vad han innehar eller får sig tillsänt.

4 § Sådana berusningsmedel och föremål som anges i 2 § får omhändertas

1. om de påträffas hos en intagen,
2. om en intagen får dem sig tillsända, eller
3. om de medförs av någon som söker vård på sjukhuset.

Sådana berusningsmedel eller föremål får också omhändertas om de påträffas utan att det finns någon känd ägare till dem.

Överläkaren skall låta förstöra eller försälja den omhändertagna egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.

Belopp som erhållits vid försäljningen skall tillfalla staten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

FINANSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1984-09-27

Närvarande: vice statsministern I. Carlsson, ordförande, och statsråden Lundkvist, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Göransson, Gradin, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Thunborg, Wickbom

Föredragande: statsrådet Holmberg

Lagrådsremiss om tullens befogenheter att undersöka innehållet i handresgods, m. m.

Inledning

Generaltullstyrelsen (GTS) har i en skrivelse den 14 september 1984 hemställt att regeringen vidtar åtgärder för ändring i tullagstiftningen, så att där uttryckligt anges att tulltjänstemän får undersöka handbagage, portföljer, handväskor och liknande utan att misstanke om brott föreligger.

Bakgrunden till GTS:s framställning är ett beslut av justitiekanslern (JK) den 2 april 1984. Beslutet gällde vissa riksomfattande kontroller som tullen lät genomföra av ett stort antal resenärer vid tre tillfällen i februari i år. Vid dessa kontroller beordrades resenärerna bl. a. att visa upp innehållet i sina handväskor och plånböcker. Tullens primära syfte med kontrollinsatserna var att fullgöra den uppgift man blivit ålagd i valutalagen (1939:350), nämligen att övervaka efterlevnaden av utförselbuds, som meddelats med stöd av bestämmelser i lagen. I sitt beslut konstaterade JK att undersökning av handväskor och plånböcker är att betrakta som kroppsvisitation samt att omständigheterna inte varit sådana att kontrollåtgärder av detta slag var tillåtna.

Vid sitt uttalande att undersökning av bl. a. en handväska är att anse som kroppsvisitation hänvisade JK till förarbetena till de nuvarande reglerna om integritetsskydd i 2 kap. 6 § regeringsformen (RF) (prop. 1975/76:209 s. 147, jfr SOU 1975:75 s. 144 f och 362, SOU 1978:34 s. 97 och prop. 1978/79:195 s. 37 f). Till kroppsvisitation hänförs här bl. a. undersökning av någons kläder och av det som någon har med sig, t. ex. handväska.

Mot denna bakgrund tar jag nu upp frågan om tullens befogenheter att undersöka bagage och liknande, som resande har med sig när de passerar våra gränser.

Föredraganden

Mitt förslag: I varusmuggningslagen föreskrivs att tullen har rätt att undersöka utlandsresenärers handresgods, såsom resväskor och portföljer, samt handväskor och liknande utan att misstanke om oegentligheter föreligger eller s. k. skärpt tullkontroll beslutats.

Sammanfattning av skälen för mitt förslag:

Det är av stor vikt att kontrollen av in- och utförsel av vissa varor, särskilt narkotika, vapen och andra farliga varor, är effektiv. En mycket viktig kontrollmetod är tullens stickprovsvisa undersökningar av vad resenärerna har med sig i väskor m. m. Tullen bör därför ges en otvetydig rätt att utföra sådana undersökningar.

Skälen för mitt förslag:

Till stöd för sin framställning har GTS anført bl. a. följande:

Tullverkets möjligheter att förhindra narkotikasmuggling och annan varusmuggling i samband med resandetrafik måste ses mot bakgrund av att ca 20 miljoner resande årligen inreser till landet och att de tullresurser som står till förfogande för klarering och kontroll av denna trafik utgörs av ca 700 tullbevakningstjänstemän. Kontrollverksamheten måste av det skälet i avsevärd mån bygga på att en preventiv effekt uppkommer genom förekomsten av stickprovskontroll av resandes handbagage och dylikt. Förekomsten av denna preventivt verkande kontroll är av större betydelse för att förhindra smugglingsbrott än de direkta ingripanden som grundas på brottsmisstanke.

Enligt beslagsstatistiken gjorde tullmyndigheterna ca 14 000 beslag under år 1983, varav ca 1 300 avsåg narkotika. Flertalet av beslagen har gjorts vid kontroll av resandetrafiken. Effektiviteten av tullverkets kontrollverksamhet bör dock givetvis inte bedömas på grundval av antalet beslag utan det avgörande måttet på effektiviteten bör snarare vara i vad mån förefintligheten av gränskontrollen haft en avhållande effekt på presumtiva smugglare. En bedömning av sådana förhållanden låter sig emellertid knappast göras med någon större grad av säkerhet.

Enligt styrelsens uppfattning har bl. a. stickprovskontrollen av resandes handbagage m. m. en stark preventiv effekt. Uppenbarligen blir det katastrofala följder för bekämpningen av narkotikasmuggling om tullmyndigheterna, på grund av brister och oklarheter i tullagstiftningen, inte anser sig kunna undersöka handbagage, portföljer, handväskor och dylika förvaringsutrymmen annat än i de fall en direkt brottsmisstanke föreligger. Det är här även att märka att sådana undersökningar ofta leder till iakttagelser som ger grund för den grad av misstanke som behövs för kroppsvisitation i ursprunglig mening, dvs. undersökning av vad någon bär på sig i kläder etc.

En så fatal lucka i kontrollsystemet kommer utan tvekan att framgångsrikt utnyttjas av narkotikasmugglare. Det är därför av utomordentlig vikt att det skyndsamt genomförs sådana ändringar i tullagstiftningen att därav klart och uttryckligt framgår att tulltjänsteman får undersöka handbagage, portfölj, handväska m. m. utan att misstanke om brott föreligger. När det gäller undersökning av vad någon bär i kläderna eller på kroppen bör dock någon grad av misstanke av smugglingsbrott föreligga liksom hittills.

De svenska tullmyndigheterna har ansett sig ha stöd i tullagstiftningen för undersökning av handresgods m. m. dvs. i en lagstiftning som tillkom före den utvidgning av kroppsvisitationsbegreppet som anses gälla sedan 1977. Förevarande slag av tullkontrollåtgärder är naturligtvis på intet sätt unika för Sverige, vilket var och en som passerat tullgränser i skilda länder kan vittna om. Det intrång som resenärerna utsätts för genom tullens kontroll av handbagage o.d. måste betraktas som lindrigt. Den resande allmänheten torde också i regel acceptera och normalt ha förståelse för att denna form av tullkontroll måste förekomma vid gränspassage om efterlevnaden av viktiga införsel- och utförselförbud skall kunna övervakas. Det bakomliggande syftet med gränsskyddsåtgärderna, dvs. att förhindra spridning av hälso-, miljö- och allmänfarliga varor (exempelvis narkotika, gift och vapen) m. m. torde av de flesta anses uppväga det besvär som kan vara förknippat med ifrågavarande undersökningar av väskor m. m.

Allmänna bestämmelser om tullens befogenheter att kontrollera varor m. m. som förs in i eller ut ur landet finns i tullagen (1973:670) och tullstadgan (1973:671). Några bestämmelser som uttryckligen behandlar rätten att undersöka bagage och liknande som resande har med sig innehåller inte dessa författningar. Befogenheten att undersöka väskor m. m. har i praktiken ansetts följa av den allmänna bestämmelsen i 36 § tullagen om rätt att undersöka varor, som förs in i landet.

Bestämmelser om tulltjänstemäns rätt att utföra kroppsvisitation finns i 19 § varusmugglingslagen. I första stycket första meningen föreskrivs att tulltjänsteman får företa kroppsvisitation, om det förekommer anledning mot en utlandsresenär att han har på sig gods som enligt lagen är underkastat beslag. I första stycket andra meningen föreskrivs att vissa tullbevakningschefer får besluta om skärpt tullkontroll beträffande var och en som kommer från utlandet eller skall resa ut ur landet och färdas med viss lägenhet eller ankommer under viss tid eller till viss plats. En sådan skärpt tullkontroll får innefatta kroppsvisitation. Föresattningarna för ett beslut om skärpt tullkontroll är dock att förhållandena med avseende på resandefrafiken "med viss lägenhet eller för viss tidrymd å någon plats" är sådana att skärpningen framstår som "oundgängligen nödvändig".

I fråga om möjligheterna att beordra skärpt tullkontroll uttalar JK i det tidigare nämnda beslutet, att det i allmänhet skall vara fråga om en relativt begränsad aktion, och att det måste finnas särskild anledning att anta att smuggelgods skall påträffas vid kontrollen. Det måste alltså förväntas att någon eller några i en större men ändå med hänsyn till färdlägenhet, färdväg eller restid bestämd grupp kan föra med sig smuggelgods. Sådana

omständigheter som tullens skyldighet att övervaka gränstrafiken, nödvändigheten av preventivt verkande stickprovskontroller och behovet av kroppsvisitation som medel för att kunna utföra kontroll kan enligt JK: s uppfattning inte motivera att skärpt kontroll beordras.

Jag har ingen anledning att ifrågasätta JK: s tolkning av bestämmelserna om tullens kontrollbefogenheter. Den gällande ordningen får alltså anses innebära att tullen saknar möjlighet att, utan att konkret misstanke om oegentlighet föreligger eller skärpt tullkontroll av särskild anledning har beordrats, undersöka innehållet i handväskor och liknande, som resande har med sig, oavsett om undersökningen gäller valuta, narkotika, vapen eller andra varor.

Jag delar GTS: s uppfattning att stickprovundersökningar – åtminstone om de genomförs med viss frekvens – har en starkt preventiv verkan på benägenheten att smuggla in varor i landet. I sammanhanget är också viktigt att betona att tullen i praktiken är hänvisad till att nästan helt använda sig av stickprovundersökningar – vid sidan av direkta iakttagelser, tips och spaningsinformation – för att förhindra smugglingsbrott inom den s.k. resandetrafiken. Det är således av största vikt att tullen – i enlighet med vad som också torde vara internationell praxis – har befogenheter att utföra verksamma rutinkontroller av det här slaget. En motsatt ståndpunkt i denna fråga skulle sannolikt leda till den ytterst betänkliga situationen att t. ex. narkotika till och med i stora mängder tämligen riskfritt skulle kunna föras in till landet.

Såsom framgått av det jag redan sagt innebär den lagtolkning som har gjorts att det finns möjlighet att stickprovvis undersöka handväskor och företa annan kroppsvisitation endast inom ramen för den skärpta tullkontrollen. Mot bakgrund av att förutsättningar för att beordra skärpt kontroll kan antas föreligga endast undantagsvis, är denna bestämmelses tillämpningsområde alltför begränsat för att bestämmelsen skall kunna utgöra grund för verksamma kontrollinsatser av det slag jag nu syftar på. Det intrång i integritetshänseende som en kontroll av handväskor och liknande som en resande har med sig kan anses förorsaka måste bedömas som lindrigt och bör accepteras med hänsyn till det ytterst angelägna intresset av att ha en verksam kontroll mot införseln av narkotika, vapen och andra farliga varor. En lagändring bör därför genomföras, som ger tullen rätt att undersöka resenärers handväskor och liknande utan att misstanke om oegentligheter föreligger eller skärpt tullkontroll beordrats. En sådan ändring innebär inte att tullens kontrollinsatser skärps i förhållande till den hittills i praktiken bedrivna kontrollverksamheten. Såsom framgår av GTS: s skrivelse har man innan JK meddelade sitt beslut utgått från att sådana kontrollbefogenheter förelegat enligt redan gällande författningar och kontroller av denna art har utförts av tullens bevakningspersonal i t. ex. de s.k. tullfiltren på flygplatser och i hamnar.

Mot bakgrund av uttalandet i förarbetena till 2 kap. 6 § RF och för att få

en samlad reglering av tullens befogenheter att undersöka olika väskor m. m., som resande har med sig när de färdas över våra gränser, anser jag det lämpligt att låta bestämmelsen omfatta väskor och andra föremål som tjänar samma syfte som en väska, och som den resande inte bär i eller innanför kläderna. Hit hänför jag då, förutom resväskor och handväskor, ryggsäckar, portföljer, bagar, kassar, påsar, korgar, axelremsväskor, handledsväskor m. m. Bestämmelsen bör kunna tillämpas oavsett om en väska etc. är stängd eller inte.

En bestämmelse av denna innebörd kan lämpligen tas in som ett nytt andra stycke i 19 § varusmuggningslagen efter de nuvarande bestämmelserna om kroppsvisitation. Bestämmelsen i 36 § tullagen kommer då i praktiken att ha betydelse endast när det gäller kontroll av in- och utförsel av annat gods än sådant som omfattas av den föreslagna bestämmelsen.

Det finns anledning att betona att den lagändring som jag nu har förordat endast avser att lagfästa de befogenheter som tulltjänstemännen i praxis tidigare har ansetts ha och som använts för att – utan att särskild misstanke om brott föreligger eller s. k. skärpt tullkontroll har beordrats – undersöka resenärers resgods, handväskor etc.

De stora resandeströmmarna till och från Sverige går över ett fåtal platser, framför allt färjelägen och flygplatser. Kontrollen utförs där av tullens bevakningspersonal under direkt ledning av en förman. Den rutinmässiga kontrollen sker genom stickprovsvisa undersökningar av resenärer. I vissa fall kan det finnas anledning att rikta särskild uppmärksamhet mot t. ex. passagerare från en viss avgångsort. Förmannen ger då instruktioner härom.

Om en riktad, mer koncentrerad kontrollinsats vid något tillfälle bedöms nödvändig – t. ex. för kontroll av flertalet passagerare som kommer till Sverige med en viss färja – kan den tjänsteman som utövar den lokala bevakningsledningen fatta beslut härom. Krävs en samlad regional kontrollinsats fattas beslut härom av bevakningschefen hos tulldirektionen i regionen.

Den praktiska ordning som nu har beskrivits är i allt väsentligt ändamålsenlig. Beroende på resurser, organisation m. m. är den kontrollverksamhet som initieras av och styrs på lokal nivå den helt dominerande. Jag utgår därför från att den föreslagna lagstiftningen nästan uteslutande kommer att få betydelse för den lokalt initierade och styrda tullkontrollen.

Med hänsyn till den praktiska ordning som nu tillämpas och till kravet på återhållsamhet även vid användning av kontrollmetoder som innebär lindriga intrång i den personliga integriteten bör den föreslagna bestämmelsen i 19 § varusmuggningslagen kompletteras med en bestämmelse om viss beslutsordning. Det bör ankomma på en tjänsteman som utövar lokal eller regional bevakningsledning att besluta om omfattningen av kontrollen. En sådan bestämmelse gör det möjligt för en bevakningsledare att – som nu är fallet – styra kontrollen t. ex. mot resenärer som kommer hit med en viss båt- eller flyglägenhet eller under en viss begränsad tidrymd.

Bestämmelsen är inte avsedd att inskränka GTS: s möjligheter att besluta i frågor som rör inriktningen av tullens kontrollverksamhet m. m. eller som i övrigt är av policykaraktär.

Lagstiftningen om tullens kontrollbefogenheter ingår i det uppdrag som getts åt beredningsgruppen (H 1982: 02) för översyn av tullagstiftningen. Vidare vill jag nämna att valutakommittén (E 1977: 03) har till uppgift att utreda bl. a. frågan hur en effektivare kontroll av valutabestämmelsernas efterlevnad skall kunna uppnås och vilka lagstiftningsåtgärder som i så fall påkallas.

Jag räknar med att få anledning att återkomma till frågan om tullens kontrollverksamhet när de nu nämnda utredningsuppdragen har slutförts.

Genom det material som har tillförts den aktuella frågan vid JK: s utredning har den enligt min mening fått en sådan belysning att jag anser att förslag till riksdagen i ämnet kan läggas fram utan föregående remissbehandling.

Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag anfört i det föregående har inom finansdepartementet upprättats förslag till

lag om ändring i lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling.

Förslaget bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över lagförslaget.

Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Det remitterade lagförslaget

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling

Härigenom föreskrivs att 19 § lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §¹

Förekommer mot någon, som anträffas vid gräns- eller kustort eller ankommer till plats, där förbindelse med utlandet äger rum, anledning att han har på sig gods, som enligt denna lag är underkastat beslag, må för eftersökande av sådant gods tulltjänsteman företaga kroppsvisitation och yttlig kroppsbesiktning å honom. Om vederbörande chef för tull-, kust- eller gränsbevakning finner skärpning av tullkontrollen å persontrafiken till eller från utlandet med viss lägenhet eller för viss tidrymd å någon plats oundgängligen nödvändig, må efter bevakningschefens förordnande kroppsvisitation verkställas å envar, som med lägenheten eller under tidrymden till platsen ankommer från eller från platsen avreser till utlandet. Sådant förordnande skall ofördröjligen underställas generaltullstyrelsens prövning men går likväl genast i verkställighet.

För att motverka brott som avses i denna lag får tulltjänstemän även i andra fall än som avses i första stycket undersöka handresgods, såsom resväskor och portföljer, samt handväskor och liknande som medförs av resande vid inresa till eller utresa från riket. Tulltjänstemän som utövar lokal eller regional bevakningsledning beslutar om omfattningen av kontrollen.

Kroppsvisitation, som är av mera väsentlig omfattning, och yttlig kroppsbesiktning skall verkställas inomhus i avskilt rum eller i lämpligt utrymme i fartyg samt, om undersökningsman eller den undersökte begär det och det kan ske utan större omgång, i vittnens närvaro. Kroppsvisitation och yttlig kroppsbesiktning å kvinna må ej verkställas eller bevittnas av annan

Kroppsvisitation, som är av mera väsentlig omfattning, och yttlig kroppsbesiktning skall verkställas inomhus i avskilt rum eller i lämpligt utrymme i fartyg samt, om undersökningman eller den undersökte begär det och det kan ske utan större omgång, i vittnens närvaro. Kroppsvisitation och yttlig kroppsbesiktning av kvinnor får inte verkställas eller bevittnas av

¹ Senaste lydelse 1981: 1079.

Nuvarande lydelse

än kvinna, läkare eller legitimerad sjuksköterska.

Föreslagen lydelse

annan än kvinna, läkare eller legitimerad sjuksköterska. *Detta gäller dock inte en sådan kroppsvisitation som avses i andra stycket.*

Förande av protokoll och utfärdande av bevis om företagen kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning erfordras ej med mindre den undersökte begär det eller föremål, som påträffas, tages i beslag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1984 - 10 - 04

Närvarande: f.d. regeringsrådet Paulsson, regeringsrådet Mueller, justitierådet Jermsten.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 20 september 1984 har regeringen på hemställan av statsrådet och chefen för justitiedepartementet Wickbom beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968: 64),
2. lag om ändring i lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling,
3. lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt,
4. lag om kontroll av berusningsmedel på sjukhus.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Göran Rosenberg.

Förslagen föranleder följande yttrande av lagrådet:

Lagen om ändring i narkotikastrafflagen

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Lagen om ändring i lagen om straff för varusmuggling

8 §

Lagrådet föreslår, för att den avsedda innebörden av andra stycket skall komma till tydligare uttryck, att stycket formuleras på följande sätt: "Har flera medverkat till en i denna lag straffbelagd gärning tillämpas bestämmelserna i 23 kap. brottsbalken. Beträffande varusmuggling, som är ringa, gäller dock vad som nu har sagts endast om gärningen avser narkotika."

Lagen om ändring i lagen om kriminalvård i anstalt

Utöver den sakliga ändring, som föreslås beträffande det nuvarande tredje stycket av 63 §, har denna i betydande utsträckning ändrats redaktionellt. I sistnämnda hänseende vill lagrådet framhålla att innehållet i det föreslagna andra stycket med fördel skulle kunna bilda en fjärde punkt i det nya första stycket av paragrafen. Sker detta kan den hänvisning till första och andra styckena, som det nuvarande tredje stycket innehåller, lämnas oförändrad.

Lagen om kontroll av berusningsmedel på sjukhus**1 §**

Paragrafen är så utformad att lagen kan komma att tillämpas på vilket sjukhus som helst och således exempelvis även på ett vanligt kroppssjukhus. De motiv som departementschefen anfört till stöd för lagen anknyter emellertid till förhållandena vid narkomanvårdskliniker. Om en mera vidsträckt tillämpning än den som sålunda framgår av motivuttalandena anses påkallad bör detta enligt lagrådets mening klargöras närmare. Bemyndigandet i lagtexten bör i vart fall inte göras mera vidsträckt än som påkallas av den avsedda tillämpningen.

2—4 §§

I 2 och 4 §§ används uttrycket "söker vård" och i 3 § ordet "vårda" på sådant sätt att därmed kan avses även öppen vård. Såvitt kan utläsas av motiven åsyftar lagen emellertid endast slutna vård. Lagtexten bör formuleras så att missförstånd inte uppkommer i detta hänseende.

Lagrådet ifrågasätter emellertid om lagen (2 och 4 §§) överhuvud bör göras tillämplig på den som "söker" vård, vilket alltså, med den av lagrådet förutsatta innebörden, avser den situationen att någon inställer sig på sjukhus i syfte att bli intagen för vård. Om han i verkligheten inte blir intagen för vård — kanske därför att han ångrar sig när han får kännedom om villkoren för vård enligt förevarande lagförslag — synes skäl inte föreligga att omhänderta sådan egendom, som avses i 2 § och som han kan ha haft med sig.

Med hänvisning till det anförda föreslår lagrådet att 2 och 4 §§ utformas så att de inte kommer att få tillämpning på den som söker vård och att lydelsen av 3 § jämkas exempelvis sålunda: "Överläkaren på sjukhuset får ställa följande villkor för att lämna slutna vård för missbruk av beroendeframkallande medel, om det behövs för att hindra att patienten därvid har tillgång till sådana medel eller föremål som anges i 2 §. De villkor — — —".

I nära anslutning till vad lagrådet anfört vid lagen om ändring i lagen om kriminalvård i anstalt förordar lagrådet att innehållet i 4 § andra stycket av remissförslaget får bilda en särskild, sista punkt i första stycket av samma paragraf.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1984-10-04

Närvarande: f.d. regeringsrådet Paulsson, regeringsrådet Mueller, justitierådet Jermsten.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 27 september 1984 har regeringen på hemställan av statsrådet Holmberg beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling.

Förslaget har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Lars Nordin.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1984-10-18

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Wickbom

Föredragande: statsråden Feldt och Wickbom

Proposition om ändringar i narkotikastrafflagen (1968: 64), m. m.

Statsråden anmäler sina förslag i fråga om ändringar i narkotikastrafflagen, m. m. Anförandena och förslagen redovisas i underprotokollen för justitiedepartementet resp. finansdepartementet.

Statsrådet Wickbom hemställer att regeringen i en gemensam proposition föreslår riksdagen att anta de förslag som han och statsrådet Feldt har lagt fram.

Regeringen ansluter sig till föredragandenas överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredragandena har lagt fram.

Regeringen beslutar att de anföranden och förslag som redovisas i underprotokollen skall bifogas propositionen som bilagorna 1 och 2.

Bilaga 1

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1984-10-18

Föredragande: statsrådet Wickbom

Anmälan till proposition om ändringar i narkotikastrafflagen (1968: 64), m. m.

1 Anmälan av lagrådsyttrande

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968: 64),
2. lag om ändring i lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling,
3. lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt,
4. lag om kontroll av berusningsmedel på sjukhus.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Förslaget till lag om ändring i lagen om straff för varusmuggling

Jag godtar lagrådets förslag till jämkning av 8 § andra stycket. Vidare bör en smärre justering göras i 24 §.

Förslaget till lag om ändring i lagen om kriminalvård i anstalt

Jag har ingen erinran mot vad lagrådet förordat beträffande 63 § i redaktionellt hänseende. I paragrafen bör ytterligare några jämkningar ske.

Förslaget till lag om kontroll av berusningsmedel på sjukhus

1 §

Jag har förståelse för lagrådets påpekanden. I paragrafen bör uttryckligen anges att lagen, i den mån socialstyrelsen beslutar det, skall tillämpas vid sådan enhet vid ett sjukhus som är särskilt inriktad på vård för missbruk av beroendeframkallande medel. Som framhållits i det förslag som remitterats till lagrådet avses främst de s. k. narkomanvårdsklinikerna. Det

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 20 september 1984.

bör emellertid även vara möjligt att göra lagen tillämplig på de s. k. toxikomanvårdsklinikerna där såväl narkotikamissbrukare som alkoholmissbrukare vårdas. I vissa fall kan det bli aktuellt att göra lagen tillämplig även vid en alkoholklirik.

2—4 §§

Jag förordar att paragraferna justeras i huvudsak på det sätt som lagrådet har föreslagit. I 3 § bör anges att överläkaren för att ta in någon på sjukhuset för vård för missbruk av beroendeframkallande medel får ställa villkor av det aktuella slaget. Av formuleringen framgår att villkoren får ställas endast vid slutet vård.

Jag har beträffande förslaget till lag om kontroll av berusningsmedel på sjukhus samrått med statsrådet Sigurdsen.

2 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta de av lagrådet granskade lagförslagen med vidtagna ändringar.

Bilaga 2

FINANSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1984–10–18

Föredragande: statsrådet Feldt

Anmälan till proposition om ändringar i narkotikastrafflagen (1968: 64), m. m.

Anmälan av lagrådsyttrande

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till lag om ändring i lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling.

Föredraganden anför att lagrådet lämnat förslaget utan erinran.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta det av lagrådet granskade lagförslaget.

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 27 september 1984.

Innehåll

Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	3
1 Förslag till lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968: 64)	3
2 Förslag till lag om ändring i lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling	4
3 Förslag till lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt	6
4 Förslag till lag om kontroll av berusningsmedel på sjukhus	7
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde 1984-09-20	9
1 Inledning	9
2 Gränsen för det straffbara området	10
3 Gradindelning och straffskalor vid narkotikabrott, m. m.	13
4 Innehav av haschpipor m. m. på en kriminalvårdsanstalt	20
5 Kontroll av berusningsmedel på sjukhus	22
6 Upprättade lagförslag	25
7 Specialmotivering	26
7.1 Förslaget till lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968: 64) ..	26
7.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling	27
7.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt	28
7.4 Förslaget till lag om kontroll av berusningsmedel på sjukhus ..	29
8 Hemställan	31
9 Beslut	31
Bilaga 1 Förteckning över remissinstanser som avgett yttrande över narkotikakommissionens promemoria (PM nr 8) Narkotikastrafflagen m. m.	32
Bilaga 2 Förteckning över remissinstanser som avgett yttrande över narkotikakommissionens promemoria (PM nr 11) Insatser inom kriminalvården m. m.	33
Bilaga 3 De remitterade lagförslagen	34
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde 1984-09-27	39
Inledning	39
Föredraganden	40
Upprättade lagförslag	44
Hemställan	44
Beslut	44
Bilaga 1 Det remitterade lagförslaget	45
Utdrag av lagrådets protokoll 1984-10-04	47
Utdrag av lagrådets protokoll 1984-10-04	49
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde 1984-10-18	50
Bilaga 1 Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde 1984-10-18	51
Bilaga 2 Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde 1984-10-18	53